

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Ilma Šijerkić

**MODELI SARADNJE ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA:
HISTORIJSKI I SAVREMENI OSVRT**

Završni magistarski rad

Sarajevo, 2021.

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke
Katedra za informacijske nauke

Ilma Šijerkić

**MODELI SARADNJE ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA:
HISTORIJSKI I SAVREMENI OSVRT**

Završni magistarski rad

Mentor:

Prof. dr. Lejla Kodrić Zaimović

Sarajevo, 2021.

SADRŽAJ

S A Ž E T A K	1
S U M M A R Y	2
UVOD	3
1. OSNOVNI POJMOVI – ARHIV, BIBLIOTEKA, MUZEJ	5
1.1. Arhiv	6
1.2. Biblioteka.....	6
1.3. Muzej	7
2. HISTORIJSKI ODNOSI ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA	8
2.1. Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u starom vijeku	8
2.2. Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u srednjem vijeku.....	11
2.3. Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u novom vijeku	13
2.4. Historijski odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini	16
3. SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA	19
4. SAVREMENI ODNOSI I SARADNJA ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA	21
4.1. Saradnja radi digitalizacije građe i realizacije digitalnih informacijskih usluga	24
5. PRIMJERI DOBRE PAKSE SARADNJE BIBLIOTEKA, ARHIVA I MUZEJA	30
5.1. Primjeri dobre prakse saradnje biblioteka, arhiva i muzeja u svijetu	30
5.1.1. Biblioteka Alexandrina – muzej i biblioteka.....	30
5.2. Primjeri dobre prakse saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini.....	37
5.2.1 Gazi Husrev-begova biblioteka (biblioteka, arhiv, muzej)	38
6. BAM: ASOCIJACIJA INFORMACIJSKIH STRUČNJAKA – BIBLIOTEKARA, ARHIVISTA I MUZEologa	41
7. ANKETNO ISTRAŽIVANJE O SARADNJI ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA I ANALIZA DOBIVENIH REZULTATA	43
7.1. Ciljevi istraživanja	43

7.2. Hipoteze	43
7.3. Metodologija	43
7.4. Mjerni instrument i korpus istraživanja	44
7.5. Analiza dobivenih rezultata	45
7.6. Diskusija	63
ZAKLJUČAK	65
LITERATURA	67
INTERNETSKI IZVORI.....	71
PRILOG	73

S A Ž E T A K

Završni rad „Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja: historijski i savremeni osvrt“ ima za cilj da prikaže različite modele saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja, zatim da ukaže na različite primjere dobre prakse saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja kako u svijetu tako i u Bosni i Hercegovini. Pored toga, cilj je i uvidjeti kakav je bio položaj i uloga arhiva, biblioteka i muzeja u prošlosti te usporediti u odnosu na današnju situaciju u digitalnom dobu. Rad je podijeljen na dva dijela – teorijski i praktični dio, a sastoji se od sedam poglavlja: osnovni pojmovi – arhiv, biblioteka, muzej, historijski odnosi arhiva, biblioteka i muzeja, sličnosti i razlike između arhiva, biblioteka i muzeja, savremeni odnosi i saradnja arhiva, biblioteka i muzeja, primjeri dobre prakse saradnje arhiva, biblioteka i muzeja, BAM: Asocijacija informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa i na kraju rada predstavljeno je Anketno istraživanje o saradnji arhiva, biblioteka i muzeja u kojem smo nastojali istražiti da li i na koji način sarađuju određeni bosanskohercegovački arhivi, biblioteke i muzeji. Metode koje će se koristiti u radu su metoda analize, komparativna metoda, deskriptivna metoda i metoda anketiranja.

Ključne riječi: modeli saradnje, baštinske ustanove, biblioteka, arhiv, muzej, BAM, anketno istraživanje, Bosna i Hercegovina

SUMMARY

The final paper "Models of cooperation between archives, libraries and museums: historical and contemporary review" aims to present different models of cooperation between archives, libraries and museums and to point out different examples of good practices of cooperation between archives, libraries and museums, both in the world and in Bosnia and Herzegovina. In addition, the aim is to see what the position and role of archives, libraries and museums was like in the past, and to compare it with what we have today, in the digital age. This paper is divided into two parts – theoretical and practical, and consists of seven chapters: key concepts - archive, library, museum, historical relations of archives, libraries and museums, similarities and differences between archives, libraries and museums, contemporary relations and cooperation between archives, libraries and museums, examples of good practice of cooperation between archives, libraries and museums, BAM (acronym in Bosnian): Association of information experts - librarians, archivists and museologists. In the final part of the paper, a survey is presented, on cooperation between archives, libraries and museums, in which we aimed to determine if, and in what ways, bosnian-herzegovinian archives, libraries and museums cooperate. The methods that will be used in the paper are the method of analysis, the comparative method, the descriptive method and the survey method.

Keywords: models of cooperation, heritage institutions, library, archive, museum, BAM, survey research, Bosnia and Herzegovina

UVOD

Arhivi, biblioteke i muzeji spadaju u baštinske ustanove koje su zadužene za očuvanje kulturne baštine. Arhiv je ustanova u kojoj se po pravilu trajno čuva, stručno obrađuje i daje na korištenje arhivska građa. Biblioteka je ustanova koja prikuplja, obrađuje, čuva i daje na korištenje bibliotečku građu. Muzej je ustanova čiji je zadatak da prikuplja, pohranjuje, obrađuje, čuva, štiti i daje na korištenje muzejsku građu. To su ustanove koje trajno čuvaju kulturno naslijeđe jedne države i zbog toga je vrlo važno da održavaju partnerske odnose i da ostvaruju saradnju. Tema ovog rada upravo se odnosi na saradnju, odnosno na modele saradnje koje uspostavljaju ove tri baštinske ustanove od njihovih samih početaka, pa do danas.

Kada je u pitanju struktura rada, rad je podijeljen na dva dijela – teorijski i praktični dio. U teorijskom dijelu bit će obrađeni odnosi i saradnja arhiva, biblioteka i muzeja od samih početaka, tj. od starog vijeka pa sve do danas, kako u svijetu tako i u BiH, prikazat će se i sličnosti i razlike između ovih ustanova, dok će se u praktičnom dijelu rada *online* anketnim upitnikom ispitati da li baštinske/kulturne ustanove (arhivi, biblioteke i muzeji) u BiH međusobno sarađuju, s kojom od baštinskih ustanova je najčešća saradnja (arhivom, bibliotekom ili muzejom), koji su najčešći razlozi međusobne saradnje, na kojim nivoima se odvija/la saradnja, te u konačnici da li su zadovoljni ostvarenim oblicima saradnji između arhiva, biblioteka i/ili muzeja.

Pored uvodnog i zaključnog dijela rad sadrži sljedeća poglavlja:

1. **Osnovni pojmovi – arhiv, biblioteka, muzej** – u ovom poglavlju bit će obrađeni osnovni pojmovi, odnosno bit će date definicije i svrha pomenutih baštinskih ustanova te prema zakonima za arhivsku građu, bibliotečku i muzejsku djelatnost bit će navedene posebne vrste građe koje se odnose na svaku od ustanova. Pored objašnjenja i definicija osnovnih pojmova u ovom poglavlju bit će ukazana važnost i na pojam *kulturna baština*, koji je direktno vezan uz sve tri baštinske ustanove.
2. **Historijski odnosi arhiva, biblioteka i muzeja** – u ovom poglavlju bit će obrađeni historijski odnosi arhiva, biblioteka i muzeja hronološkim redom, od starog preko srednjeg do novog vijeka, kako u svijetu tako i u Bosni i Hercegovini.

3. ***Sličnosti i razlike između arhiva, biblioteka i muzeja*** – u ovom poglavlju bit će obrađene sličnosti i razlike između ove tri baštinske ustanove.
4. ***Savremeni odnosi i saradnja arhiva, biblioteka i muzeja*** – ovo poglavlje se odnosi na položaj i saradnju arhiva, biblioteka i muzeja u današnjem, digitalnom dobu. Razlozi radi kojih najčešće saraduju, zatim prepreke na koje nailaze kada je u pitanju saradnja. U ovom dijelu će se između ostalog raspravljati i o saradnji radi digitalizacije i realizacije digitalnih baštinskih usluga.
5. ***Primjeri dobre prakse saradnje arhiva, biblioteka i muzeja*** – u ovom poglavlju bit će navedeni primjeri dobre prakse saradnje arhiva, biblioteka i muzeja kako u svijetu, tako i u Bosni i Hercegovini.
6. ***BAM: Asocijacija informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa*** – ovo poglavlje odnosi se na Asocijaciju informacijskih stručnjaka Bosne i Hercegovine koja se bavi pitanjima odnosa i saradnje, arhiva, biblioteka i muzeja, a u ovom dijelu bit će prikazan njen značaj u društvenoj zajednici.
7. ***Anketno istraživanje o saradnji arhiva, biblioteka i muzeja i analiza dobivenih podataka*** – na kraju posljednji dio rada, praktični dio, odnosi se na anketno istraživanje koje je provedeno *online* anketnim upitnikom. U ovom dijelu biće date osnovne informacije o istraživanju (ciljevi, hipoteze, metodologija, korpus) te će biti prikazana analiza dobivenih rezultata i diskusija.

Ciljeve rada možemo podijeliti na dva dijela – ciljeve teorijskog i praktičnog dijela rada. Jedan od glavnih ciljeva teorijskog dijela rada jeste prikazati modele saradnje i različite primjere dobre prakse kako u svijetu tako i u BiH, zatim cilj je i uvidjeti kakav je bio položaj i uloga arhiva, biblioteka i muzeja u prošlosti, te usporediti u odnosu na današnju situaciju u digitalnom dobu. Cilj praktičnog dijela rada jeste istražiti da li i na koji način saraduju određeni bosanskohercegovački arhivi, biblioteke i muzeji.

U radu će biti korištene sljedeće metode: metoda analize, deskriptivna metoda, komparativna metoda i metoda anketiranja.

1. OSNOVNI POJMOVI – ARHIV, BIBLIOTEKA, MUZEJ

Arhivi, biblioteke i muzeji su baštinske ustanove koje su od posebne važnosti za cjelokupnu društvenu zajednicu. To su prve ustanove koje su bile zaslužne za organizaciju i skladištenje bilo kakve vrste znanja. Njihovi glavni zadaci su prikupljanje, selekcija, organizacija, čuvanje i dostavljanje kulturne i historijske baštine. Ove ustanove su zadužene da osiguraju dostupnost baštinskih predmeta i informacije o njima te da svojim uslugama zadovolje korisničke potrebe. Prije nego bude predstavljena svaka od baštinskih ustanova (arhiv, biblioteka muzej), bit će definisan pojam kulturne baštine koji je od velike važnosti za sve tri ustanove.

„Kulturna baština je grupa izvora, naslijeđena iz prošlosti koja identifikira ljude, nezavisno od vlasništva kao odraz i izraz njihovih stalno ponavljajućih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicije. Uključuje sve aspekte jedne okoline, koja se je razvijala sa interakcijom između ljudi i prostora kroz stoljeća. Baštinska zajednica sastoji se od ljudi koji cijene specifične aspekte kulturne baštine, koju žele uz pomoć javnog djelovanja očuvati i prenijeti narednim generacijama.“¹ Prema UNESCO-u kulturnu baštinu možemo podijeliti na:

1. „materijalnu kulturnu baštinu koja se dalje dijeli na:
 - pokretnu kulturnu baštinu (slike, skulpture, novčići, rukopisi),
 - nepokretnu kulturnu baštinu (spomenici, arheološka nalazišta,...)
 - podvodnu kulturnu baštinu (olupine brodova, povodne ruševine, gradovi);
2. nematerijalnu kulturnu baštinu koja se odnosi na usmene tradicije, izvedbene umjetnosti i rituale;
3. prirodnu baštinu koja se odnosi na prirodna mjesta s kulturnim aspektima kao što su krajolici, fizičke, biološke ili geološke formacije;
4. baštinu u slučaju oružanog sukoba² koja se odnosi na pokretnu i nepokretnu kulturnu baštinu u slučaju pojave neke vrste oružanog sukoba u zemlji.

¹ KARUN, B. *Kulturna baština – zajednički imenitelj biblioteka, arhiva i muzeja*, Bosniaca, napisala prema: Council of Europe Framework Convention the Value of Cultural Heritage for Society, 2005. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/163/164> (datum pristupa: 05.06.2021.)

² What is meant by "cultural heritage"? Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illegal-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/> (datum pristupa: 05.06.2021.)

1.1. Arhiv

Riječ arhiv potiče od latinske riječi *archivum* što znači pismohrana i grčke riječi *ἀρχεῖον* (arheion) što znači zgrada javnih službi, zgrada uprave.³ Arhiv se odnosi na ustanove u kojima se „trajno čuva, stručno obrađuje i omogućava korištenje arhivske građe u različite svrhe“.⁴ Arhivska građa prema *Zakonu o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine* obuhvata „izvorni i reproducirani (pisani, crtani, tiskani, fotografirani, filmirani, fonografirani ili na drugi način zabilježen) dokumentarni materijal od značenja za funkcioniranje uprave u Federaciji, povijest, kulturu, znanost, obrazovanje i druge društvene oblasti“.⁵

1.2. Biblioteka

Riječ biblioteka je nastala od grčke složenice sastavljene od riječi *biblion* – knjiga i *theke* – spremište, čuvalište⁶ doslovno značenje je spremište knjiga, odnosno mjesto gdje se čuvaju knjige. Biblioteke prikupljaju, stručno obrađuju, čuvaju i daju na korištenje bibliotečku građu, a mogu se podijeliti na nacionalne, visokoškolske, školske, javne (narodne, gradske) i specijalne biblioteke. „Knjižnica je kulturna i informacijska ustanova koja slijedeći općeprihvaćene ciljeve društva i načela stručnog rada, odabire, nabavlja, obrađuje, u fizičkome i obavijesnom smislu sređuje te čuva i daje na korištenje knjižničnu građu, a preko organiziranih službi pruža raznolike usluge aktivnim i potencijalnim korisnicima.“⁷ Prema *Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti* bibliotečka građa obuhvata „knjige, brošure, časopise, novine, separate, disertacije, kataloge, prospekte, plakate, štampane letke, kartografske publikacije, standarde, patente, muzička djela, reprodukcije likovnih djela, razglednice, kalendare, fotografije, mikrofilmove, dijamikrokartice, gramofonske ploče, tonske kasete,

³ Arhiv. Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3764> (datum pristupa: 05.06.2021.)

⁴ KOŽAR, A. – BALTA, I. *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona; Društvo kritičara, 2004. 200.

⁵ Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine. Službene novine Federacije BiH, br. 45/02., 1. Dostupno na: <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-arhivskoj-gradji-FBiH.pdf> (datum pristupa: 05.06.2021.)

⁶ HESSEL, A. *Povijest knjižnica: pregled od njihovih početaka do današnjih dana*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1977., 10.

⁷ TADIĆ, K. *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm> datum pristupa: 07.06.2021.)

videokasete, magnetofonske i magnetne trake, diskove, rukopise i drugu građu namijenjenu bibliotečkoj djelatnosti“.⁸

1.3. Muzej

ICOM (International council of museums) definiše muzej kao „neprofitnu, stalnu instituciju u službi društva i njegova razvoja, otvorenu za javnost koja sabire, čuva, istražuje komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline radi proučavanja, obrazovanja i zabave“.⁹ Prema *Zakonu o muzejskoj djelatnosti Kantona Sarajevo* muzejski materijal obuhvata „proizvode prirode, proizvode ljudskog rada i duha, predmete, dokumente i druga svjedočanstva o pojavama i procesima u društvu, historijskim zbivanjima, kulturnom, naučnom, političkom, ekonomskom i tehničkom razvoju, životu i običajima ljudskih zajednica, životu i djelu istaknutih ličnosti, kao i druge predmete koji svjedoče o razvoju prirode i društva od prahistorije do danas“.¹⁰

⁸ Zakon o bibliotečkoj djelatnosti. Izvorno Službeni list Republike Bosne i Hercegovine br. 37/95. Dostupno na: <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (datum pristupa: 07.06.2021.)

⁹ Museum definition. ICOM (International council of museums). Dostupno na: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (datum pristupa: 15.06.2021.)

¹⁰ Zakon o muzejskoj djelatnosti KS. Službene novine KS., br. 13/2017. Dostupno na: <https://www.paragraf.ba/propisi/kantona-sarajevo/zakon-o-muzejskoj-djelatnosti.html> (datum pristupa: 11.06.2021.)

2. HISTORIJSKI ODNOSI ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA

U ovom poglavlju biće obrađeni historijski odnosi između arhiva, biblioteka i muzeja, hronološkim redom od starog, preko srednjeg pa do novog vijeka, prvo u svijetu, pa kasnije i u Bosni i Hercegovini. Nakon historijskih odnosa pažnja će biti usmjerena na savremeno doba koje je zapravo ključno za razvoj pomenutih baštinskih ustanova.

2.1. *Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u starom vijeku*

Svaka nacija nastoji očuvati svoju kulturu i kulturno naslijeđe, jer je to jedina garancija da će biti zapamćeni kroz historiju. Od samih početaka ljudi su imali običaj i potrebu negdje skladištiti i organizirati svoje znanje i kulturna dobra te su upravo na taj način i nastale prve baštinske ustanove koje su svoj razvoj započele u različitim historijskim razdobljima.

Odnosi arhiva i biblioteka potiču sa Srednjeg Istoka, tačnije Mezopotamije, današnji Irak. Nastanak prvih biblioteka i arhiva povezani sa Sumeranima koji nose veliku zaslugu vezano za historiju svjetske kulture. Oni su prvi izumili pojmovno pismo, nazvano klinasto pismo te pored toga veoma su značajni i za razvoj prvih biblioteka. Sumerani su prvi narod na svijetu koji je odlučio sakupiti svo znanje i svu svoju kulturu na jedno mjesto i to u tzv. *biblioteke-arhive*. Nazvani su tako prvenstveno zbog sadržaja kojima su raspolagali. Sumerani su pismo razvili najviše radi trgovine, međunarodnih ugovora, popisa robe i stoke i sl., i upravo sve te ugovore, popise i ostale sadržaje administrativnog, državnog i poslovnog karaktera pohranjivali su u biblioteke-arhive. Oni nisu bili samostalna institucija, nego su uglavnom bili dio hramova, kraljevskih palača, škola i sl., a njihovi ostaci pronađeni su u arheološkim iskopavanjima u sumerskim gradovima.¹¹ U ta doba nije postojala direktna razlika između arhivske i bibliotečke građe, već su svi sadržaji spadali u bibliotečko-arhivsku građu koja je tada bila jedinstvena. Poznato je da se danas takvi sadržaji koji su Sumerani čuvali u bibliotekama-arhivima nalaze u arhivskim ustanovama.

Nakon Sumerana dolaze Babilonci, koji su uglavnom slijedili i nadograđivali sve što su Sumerani ostavili iza sebe, pa tako i biblioteke-arhive koji su se nalazili u hramovima i kraljevskim kućama i u kojima se čuvalo sve pisano i prepisano.¹² Biblioteke-arhivi kod Babilonaca kao i kod Sumerana uglavnom su služili za pohranu i čuvanje zbirke dokumenata,

¹¹ STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige: drugo prošireno dopunjeno izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2006., 14.

¹² *Idem*, 16.

a najčešće su se ti dokumenti odnosili na trgovinu, zatim ugovori o robi, popisu i prodaji. Pored arhivske i bibliotečke građe Maroević, Ivo u *Uvodu u muzeologiju* spominje da se i prvi pisani podaci o nekoj umjetničkoj zbirci upravo odnose na ovaj period kada su 1176. god. pr. n. e. Elamiti opljačkali Babilon i odnijeli blago u hram boga Inšišunaka u Suzu, zatim u 9. st. pr. n. e. spominje se da se u gradu Asuri nalazila i zbirka dragocjenih umjetničkih predmeta. Također, iz antičkih pisanih izvora saznajemo o postojanju kolekcija javnih umjetničkih zbirki u staroj Grčkoj, koje su bile primjer budućih galerija i muzeja.¹³

Biblioteka-arhiv u Ebli koja je otkrivena 1974. god. arheološkim iskopavanjima, nosi titulu najstarije do sada otkrivene i istražene na Srednjem Istoku. U njoj su se pored velikog broja glinenih pločica s administrativnim i pravnim tekstovima pronašli i otkrili literarni, historijski i leksikografski tekstovi.¹⁴ Zatim, biblioteku-arhiv Hetita gdje su arheološkim iskopavanjima pored diplomatskih, administrativnih i gospodarskih tekstova pronađeni historijski i literarni sadržaji koji su dokaz da se ne radi samo o državnom arhivu, nego i o državnoj biblioteci ovog naroda.¹⁵ Kao što se može vidjeti iz svega prethodno navedenoga, na samom početku, kod naroda Srednjeg Istoka nije postojala podjela na arhivsku, bibliotečku i muzejsku građu. Postoje tu sve vrste građe administrativni, pravni i državni dokumenti koji bi danas pripadali arhivima, zatim literarni tekstovi koji bi pripadali bibliotekama i umjetničke zbirke koje bi se danas nalazile u muzejima. Biblioteke-arhivi skladištili su svu građu koju su narodi Srednjeg Istoka smatrali da je vrijedna čuvanja. Baštinska građa, knjige, pisani dokumenti književnog, pravnog, administrativnog sadržaja i sl. prvobitno su zauzimali mjesto u hramovima, crkvenim riznicama i kraljevskim palačama. Budući da se arheološkim iskopavanjima pronašao veći broj glinenih pločica s administrativnim i pravnim sadržajem, nego književnim mogle bi se ove ustanove prije smatrati arhivima, nego bibliotekama. U vezi s tim autor Stipčević navodi da su narodi Srednjeg Istoka „u istim prostorijama čuvali pločice bez obzira na njihov sadržaj, osim što su ih iz praktičnih razloga smještali u određene stručne skupine. Zbog toga možemo te zbirke u velikoj većini slučajeva označiti kao arhive-knjižnice, a samo se u iznimnim slučajevima radi o čistim arhivima ili pak o čistim knjižnicama“.¹⁶

U ovom dijelu rada važno je spomenuti i Aleksandrijsku biblioteku koja je bila prva

¹³ MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske znanosti, 1993., 19.

¹⁴ STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige: drugo prošireno dopunjeno izdanje*, 17-18.

¹⁵ *Idem*, 24.

¹⁶ *Idem*, 31.

institucionalno utemeljena biblioteka, prva svoje vrste, najveća i najpoznatija biblioteka u historiji, koja je, nažalost, u prošlosti doživjela tragičnu sudbinu. Bila je javna biblioteka, osnovana oko 300. god. pr. n. e. od strane dinastije Ptolomejevića u Egipatskom gradu Aleksandriji.¹⁷ Sastojala se od dvije biblioteke, jedna se nalazila u naučnom centru Muzeumu (Museion), a druga se nalazila pri hramu Serapeionu. Razlog dolaska intelektualaca u Egipat bilo je zapravo osnivanje Aleksandrijske biblioteke, tačnije osnivanje *Museiona* (Muzeja) koji je omogućio napredovanje u kulturnom i znanstvenom pogledu. U antičkom svijetu muzej se obično odnosio na religiozna zdanja i hramove koji su posvećeni muzama. Tadašnji *Museion* odnosio se na mjesto u kojem su se njegovala različita umijeća, mjesto gdje su se pohranjivali materijali i predmeti od izuzetne vrijednosti.¹⁸ Prema Maroeviću „aleksandrijski muzej sabire knjige (u onom obliku u kojem su se tada pojavljivale), minerale i prirodne rijetkosti, ima botanički i zoološki vrt, stimulira čitanje i društveni život, usmjeren je prema izučavanju književnosti, povijesti, astronomije, a ne poznaje umjetničke zbirke“.¹⁹ Muzej se prvi put spominje u to vrijeme u Aleksandriji, nalazio se u sklopu Aleksandrijske biblioteke, ali nije imao svrhu kao današnji muzeji. On je bio posvećen muzama, od čega je i dobio naziv od starogrčkog *μουσείον* (museion) što znači sjedište Muza. Aleksandrijska biblioteka prvo uništenje doživjela je 48. god. pr. n. e. Pored Aleksandrijske biblioteke postojala je i Pergamska biblioteka koja je poput Aleksandrijske bila centar za izučavanje književnosti i učenosti.

Važno je spomenuti i biblioteku Ulpiu koju je osnovao rimski car Trajan, 114. godine na svom forumu. Ona se dijelila na latinski i grčki odjel, a pored bibliotečke građe sadržavala je arhivsku građu koja se uglavnom odnosila na važne državne dokumente. Takve biblioteke su prvenstveno vodili ugledni učenjaci, dok je kasnije došlo do razdvajanja pravnog administrativnog osoblja i znanstvenih voditelja, a za bibliotečku građu bili su zaduženi robovi ili slobodnjaci.²⁰ Rimski kultura nije poznavala muzej kao instituciju, čak ni onu vrstu kakva je postojala u Aleksandriji. Tek se u carsko doba pojavljuju umjetnine koje imaju karakter umjetničkih zbirki, a za čuvanje takvih zbirki bio je zadužen *aeditus* – čuvar hrama. Najznačajniji kompleks koji bi se danas zvao muzej na otvorenom je *Hadrijanova vila u*

¹⁷ KASON, L. *Biblioteke starog sveta*, Beograd: Clio, 2004., 35.

¹⁸ *Idem*, 37.

¹⁹ MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 20.

²⁰ Usp. HESSEL, A. *Povijest knjižnica: pregled od njihovih početaka do današnjih dana*, 9.

*Tivoliju*²¹ koja je upisana na UNESCO-v popis svjetske kulturne baštine u Europi kao važna arheološka lokacija.

Posljednja velika biblioteka antičkog svijeta bila je carska biblioteka u Carigradu. Ona je funkcionisala poput Aleksandrijske tako što su se u njoj sakupljali učenjaci kako bi pospješili svoj znanstveni ili literarni rad. Atenska akademija je u to vrijeme bila glavna zadužena za očuvanje antičke kulturne baštine, ali također i kulturna središta kao što su Gaza u Palestini, Antiohija, Bejrut i dr.²² Na kraju ovog dijela može se dati zaključak da su se arhivi, biblioteke i muzeji u starom vijeku međusobno približavali, odnosno prolazili su kroz fazu konvergencije. Nije postojala direktna razlika između bibliotečke, arhivske i muzejske građe, nego su se sve vrste građe nalazile u istim prostorijama i imale jednaku važnost.

2.2. Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u srednjem vijeku

Srednji vijek počinje 476. godine, a završava 1492. godine. Dijeli se na rani srednji vijek koji traje od 5 – 11. st., razvijeni srednji vijek od 12 – 13. st. te kasni srednji vijek od 14 – 15. st. Rani srednji vijek je za arhive, biblioteke i muzeje pomalo izazovan, jer su knjige, umjetnine, vrijedni predmeti i dokumenti bili isključivo u funkciji promoviranja kršćanstva. Dakle, samo ono što ima veze s kršćanstvom bilo je od izuzetne važnosti za pohranjivanje i trajno čuvanje. Dolaskom i prihvatanjem kršćanstva mijenja se i pogled na svijet, knjiga u ovom periodu gubi ulogu koju je imala u doba antike. Što potvrđuje i sljedeći citat iz *Povijesti knjige*, Aleksandra Stipčevića: „U antičko doba knjiga je bila instrument za prijenos znanstvenih informacija, literarnih i drugih tekstova, u ranom srednjem vijeku ona ima najčešće liturgijski i uopćeni crkveni sadržaj, a u mnogo slučajeva poprima i značenje reprezentativnog, kulturnog i magijskog objekta“.²³

Kršćanske biblioteke gradile su se po uzoru na paganske biblioteke, uglavnom su bile podizane uz crkvu. Glavni fond sačinjavale su biblijske knjige, liturgijski i odgojni spisi, djela teologa, itd.²⁴ Od vremena svog postanka biblioteka je uvijek bila usko povezana s arhivima, pa tako i u ovom periodu. Papa Damaz je svu građu smjestio u crkvu sv. Lovrenca, a u 7. st. je došlo do njihova preseljenja Lateran. U 8. st. javlja se služba *bibliotecharius* koju je obavljao

²¹ Usp. MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 21.

²² Usp. STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige: drugo prošireno dopunjeno izdanje*, 155-156.

²³ *Idem*, 166.

²⁴ HESSEL, A. *Povijest knjižnica: pregled od njihovih početaka do današnjih dana*, 14.

Anastazije Bibliotecharius,²⁵ glavni bibliotekar i arhivist rimskih papa. U ranom srednjem vijeku osim što je knjiga izgubila svoje značenje, propada i pismenost. Stipčević navodi da je pismenost zastupljena samo u samostanima, ali ne u potpunosti, dok je izvan njih nepismenost bila gotovo potpuna.²⁶

Muzeji ni u ovom vijeku nisu samostalne institucije, nego imaju sličnu ulogu kao i u antici, a to su uglavnom mjesta za učenje, izučavanje, istraživanje, ali se sada direktno odnose na samostane, koji se javljaju početkom 7. st. Spomenuto je da se sva baština prikuplja isključivo u funkciji promoviranja kršćanstva, tako su i muzejski predmeti u tom vremenu direktno vezani uz vjeru i crkvu, a pohranjivali su se u spremišta nazvana relikvijarima ili moćnicima. Crkvena oprema, posuđe, rukopisi, zatim tipserije za dekorisanje i sl. čuvalo se u riznicama. Pored riznica glavni nositelji materijaliteta bile su i biblioteke.²⁷ Prema Leka, Almi takve zbirke historijskih i prirodnih vrijednosti su „služile ne samo za reprezentaciju, već i za razvijanje kulture vladajućeg sloja feudalnog društva. Kasnije se krug sabirača i zbirki proširuje“.²⁸ U kasnom srednjem vijeku stvaraju se značajne kolekcije na dvorovima velikana, a približavajući se 14. st. osjeti sve više sekularizacija muzejskog materijala. Prirodne vrijednosti poput čudotvornog kamenja, fosilne kosti prahistorijskih životinja, dijelovi egzotičih životinja smješteni su također u gorespomenute riznice.²⁹

U ovom vijeku bitno je spomenuti i Karla Velikog koji je imao ideju da osnuje biblioteku kao što je Aleksandrijska, doduše, nikad nije dosegla značaj kakav je imala Aleksandrijska biblioteka, ali svakako je bila veoma značajna za očuvanje antičke kulturne baštine. Karolinška renesansa bila je preduvjet da se knjizi vrati ona uloga koju je stekla u antičko doba,³⁰ a ta uloga knjige vraća se početkom 12. st. kada zapravo samostani prestaju biti kulturna središta, jer njihovo mjesto zauzimaju univerzitetske ustanove i sve što je prije bilo u samostanima seli se u gradsku sredinu.

„Srednji vijek nije značio pomak u odnosu na formiranje muzeja, da je značio cenzuru

²⁵ *Idem*, 16.

²⁶ STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige: drugo prošireno dopunjeno izdanje*, 169.

²⁷ MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 22-23.

²⁸ LEKA, A. *Muzeji, zbirke i galerije u Bosni i Hercegovini. II dopunjeno izdanje*. ICOM (International council of museums, 2017., 17. Dostupno na: [https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sarajevo,%20Udruzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20\(II%20dopunjeno%20izdanje\).pdf](https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sarajevo,%20Udruzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20(II%20dopunjeno%20izdanje).pdf) (datum pristupa: 15.06.2021.)

²⁹ Usp. MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 23-24.

³⁰ STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige: drugo prošireno dopunjeno izdanje*, 203.

u odnosu na kriterije sakupljanja i duhovni razvitak jednog novog svjetonazora, kojemu materijalni svijet i svijet umjetnosti nije bio potreban u onoj mjeri u kojoj se to u antici činilo da će biti...“³¹ U srednjem vijeku nije bilo institucionalnih razlikovanja između arhiva, biblioteka i muzeja, svi arhivski dokumenti i spisi, knjige, muzejski artefakti čuvali su se uglavnom zajedno. Tako se npr. *Justinijanov kodeks* iz 6. st. čuvao na istom mjestu kao i književna djela kršćanskih autora, osim što je posebno mjesto zauzimala sveta knjiga Biblija. U ovom periodu prvi put se spominje služba *bibliotecharius*, koja se odnosi na bibliotekara i arhivista, odnosno osobu koja se brine o bibliotečkoj i arhivskoj vrsti građe.

2.3. Odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u novom vijeku

Početak novog vijeka javlja se sve veći interes za prošlost, vrijeme sakupljanja, osobito predmeta iz arheoloških iskopavanja, starih knjiga, medalja i sl. Godine 1375. već se počinju sakupljati i izučavati antički spomenici.³² U ovom periodu pojavljuju se i kabineti rijetkosti koji zauzimaju posebno mjesto u razvoju muzeja, a javljaju se u 16. i 17. st. u Europi, u periodu humanizma i renesanse. Prema autoru Košćević, Želimiru unutar kabineta rijetkosti postoji podjela na: *curiosa artificialia* (zbirke umjetničkih predmeta kao svjedočanstva kulturno – historijskog razvoja društva) *curiosa naturalia* (zbirke neobičnih predmeta iz prirodnih nauka).³³ Kodrić, Lejla navodi da su upravo ovi kabineti rijetkosti “egzemplarni slučajevi jedinstvenog okupljanja, arhivske, bibliotečke i muzejske građe u doba prije fizičkog osamostaljenja ustanova...”³⁴

Kada je riječ o arhivima Kožar i Balta navode da se „status i uloga arhiva počela mijenjati nakon građanske revolucije u Francuskoj 1789. god. kada počinje proces izdvajanja arhiva iz okvira administracije, prvo u Francuskoj (1794.) a potom i svim zemljama zapadne Europe. Tako da se u 19. st. karakter arhiva značajno pomijenio”³⁵ u odnosu na prošlost. Izdvojene arhivske ustanove zapravo su posljedica društveno-političkih promjena u društvu i nastanka drugačijih potreba, a posebno znanstvenih i istraživačkih potreba.

³¹MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 24.

³²Usp. MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*, 23-24.

³³Usp. KOŠĆEVIĆ, Ž. *Muzej u prošlosti i sadašnjosti. Muzeologija*, vol. , br. 21, 1977, 30. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/97336> . (datum pristupa: 22.06.2021)

³⁴KODRIĆ, L. *Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa*. Sarajevo: Bosniaca, 2019., 61. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/459/468> (datum pristupa: 19.06.2021.)

³⁵KOŽAR, A. – BALTA, I. *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*. Tuzla: ArhivTuzlanskog kantona; Društvo kritičara, 2004., 137.

Najintenzivnija izgradnja arhivskih objekata desila se u Francuskoj gdje je 1918. god. izgrađeno 38 arhivskih zgrada, a Njemačkoj izgradnja arhiva započinje u 18. st.³⁶ 18. i 19. st. je itekako značajno za arhivsku i muzejsku djelatnost. Pojavljuje divergencija ove tri ustanove koja do novog vijeka nije bila zastupljena. Na samom početku postoje biblioteke-arhivi u kojima je smještena baština pod jednim krovom. Nije bilo direktne razlike između arhiva i biblioteke, postoje brojni primjeri kako su narodi u starom i srednjem pohranjivali i čuvali kulturnu baštinu, dok se to u novom vijeku mijenja i ide drugim pravcem.

Prema Hedstromu i Kingu „19. vijek mjeri se kao zlatno doba u evoluciji arhiva, biblioteka i muzeja... u tom periodu stvorena je većina velikih svjetskih muzeja prirodne povijesti, umjetnosti i kulture, državnih, akademskih i javnih bibliotečkih sistema. Industrijalizacija, urbanizacija i masovna pismenost dodali su resurse za nebrojene muzeje, galerije, arhive, historijska društva i biblioteke da bi ih ljudi mogli cijeniti i učiti iz kolekcija blaga koje su se akumulirale tokom vijekova“.³⁷

Ukratko, na početku nema institucionalnog razlikovanja između arhiva, biblioteka i muzeja, one se nalaze kako Kodrić, Lejla navodi „pod jednim krovom“. Takva je bila Asurbanipalova, Pergamska i Aleksandrijska biblioteka. Za Aleksandrijsku biblioteku teško je reći da je ona bila samo biblioteka, mali univerzitet ili istraživački centar u kom su djelovali naučnici, ili je bila prepisivačka ili prevodilačka škola. Sve navedene funkcije obavljala je Aleksandrijska biblioteka. Tako da u početku nema jasnih razlika između ovih ustanova. Nauka također te prve biblioteke smatra bibliotekama-arhivima, zato što je najveći broj otkopanih glinenih pločica iz ovog vremena administrativnog sadržaja, razni zapisi, zakoni, upute koje su vladari davali svojim podanicima, zapisi vezani za zemljoradnju, matematički, astronomski i kasnije književni zapisi, ali najviše zapisa na pločicama bilo je administrativnog sadržaja, sve ono što danas čuvaju arhivske ustanove. Dakle, nastaju iz jedne egzistencijalne potrebe, jer je trebalo pohraniti zakone, pravila, upute, sve ono što je pomagalo da se regulira

³⁶ *Idem*, 202.

³⁷ SHAHED, M. History & Re-convergence of Galleries, Libraries, Archives, Museums (GLAM) - A systematic literature review. Queensland University of Technology, 12. Dostupno na: https://www.academia.edu/8344798/History_and_Re-convergence_of_Galleries_Libraries_Archives_Museums_GLAM_-_A_systematic_literature_review, autor napisao prema: HEDSTROM, M. – KING, J.L., On the LAM: Library, archive, and museum collections in the creation and maintenance of knowledge communities. In Mapping innovation: Six depth studies. Organization for Economic Co-operation and Development. Retrieved, 2004. (datum pristupa: 24.06.2021.)

život u ljudskoj zajednici.

Razlike između biblioteka, arhiva i muzeja pojavljuju se tek početkom 19. st. Početkom humanizma i renesanse postoji razdvajanje arhiva i biblioteka. Arhivi su bili gradske notarije, tzv. općinske knjige, koje se smatraju pretečama arhiva. Postoji i fenomen da su se arhivi, biblioteke i muzeji razvili iz zajedničkog izvora i da su se kroz historiju jako često približavali i spajali u jednu instituciju. U doba europskog humanizma i renesanse, bilo je jako popularno među bogatim europskim vladarima i kućama imati nešto što su se zvali *kabineti rijetkosti* što se može smatrati pretečom europskog muzeja. Pošto je to vrijeme kolonijalnih osvajanja, počinju i prva osvajanja izvan europskog kontinenta i otuda se donose neobične poljoprivredne kulture, biljke koje nisu rasle u Europi, dosta novih stvari dolazi na europski teritorij. Vremenom je postao običaj da se sve to izloži u kućama bogataša u kojima je bilo prostora za izlaganje takvih dragocjenosti. Te dragocjenosti nisu morale biti rukopisna knjiga, artefakti, nakit, novčići, nego su mogle biti i prirodne kulture, čak i životinjske. Tu se, dakle, moglo prikazivati nešto novo čega do tada nije bilo u Europi. Prvi europski arhivi otvaraju se u Francuskoj početkom 19. st. Ona se smatra kolijevkom u smislu nacionalnog arhiva. Francuska revolucija bila je presudna za ove procese, ideja je bila da kultura, biblioteke i sva dobra pripadaju narodu.

Kroz prošlost arhivi, biblioteke i muzeji su se jako često približavali i razilazili, iako su procesi konvergencije u prošlosti bili češći od divergencije postoje i faze kada se ove tri institucije razilaze, a to je 19. st. institucionalno utemeljenje i podjela građe na arhivsku, bibliotečku i muzejsku građu razdvaja ove tri baštinske ustanove.

Napredak nauke i tehnologije dovelo je ove ustanove da funkcionišu kao samostalne institucije koje su direktno vezane za svoju vrstu građe, arhiv za arhivsku građu, biblioteka za bibliotečku građu i muzej za muzejsku vrstu građe. Autor T. R. Schellenberg navodi da postoje dvije stvari koje su u ta doba razgraničile odnose između baštinskih ustanova, stavljajući naglasak na arhive i biblioteke, a prvi razlog razdvajanja jeste građa kojom se bave; arhivske ustanove uglavnom bave zapisima, dok se bibliotečke ustanove bave publikacijama, zatim drugi razlog razdvajanja su različite metode kojima se koriste.³⁸ To su zapravo dva

³⁸ FLETAR TANACKOVIĆ, S. – APARAC-JELUŠIĆ, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja: pregledni znanstveni rad*. Libellarium, vol. 3, br. 2, 2010., str. 189. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77793> napisale prema: Schellenberg, T. R. 1965. *The management of archives*. New York - London: Columbia University Press.

najveća razloga razilaženja ovih ustanova u tom periodu. Prva polovina 20. st. je vrijeme u kojem se na univerzitetima počinje studirati bibliotekarstvo, arhivistika i muzeologija, a u Americi postoje i primjeri zajedničkog studiranja. Digitalno doba donijelo je sa sobom i ponovnu konvergenciju baštinskih ustanova, jer su sada potrebe zajedničkih odnosa, međusobnog djelovanja bitnije više nego ikad.

2.4. Historijski odnosi arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini

Za historijska ishodišta kulturne baštine Bosne i Hercegovine vezujemo srednjovjekovni period. U tom periodu nije bilo podjele na arhivsku, bibliotečku i muzejsku građu. Baština se u ta doba odnosila na „kancelarijsko proizvođenje, pohranjivanje, odašiljanje te čuvanje pisanih dokumenata, listina, povelja, darovnica, kao i na proizvodnju rukopisnih kodeksa mahom religijskog te sporadično i svjetovnog sadržaja, na epigrafiku, lapidarne spomenike, kovanice, nakit, oružje – riječju na raznolike artefakte koji bi se u kasnijoj podijeli na različite tipove baštinskih ustanova rasporedili unutar u modernom smislu govoreći arhivske, bibliotečke i muzejske zbirke“.³⁹ Iz prethodnog citata može se zaključiti da u srednjovjekovnoj Bosni nisu postojala institucionalna razlikovanja između arhiva, biblioteka i muzeja.

Razlikovanja se pojavljuju tek dolaskom Osmanlija na prostore Bosne i Hercegovine, kada se javlja institucionalizacija biblioteka, a nešto kasnije arhiva i muzeja. Dakle, u Bosni i Hercegovini i prije institucionalizacije svake ustanove posebno postojala je baštinska djelatnost, ali su prolazili kroz proces konvergencije. U srednjovjekovnoj Bosni pismenost, proizvodnja građe i sakupljanje predmeta čuvani su u vladarskim i plemićkim dvorovima, manastirima i samostanima koji se spominju u 14. st., a za ishodišta baštinske djelatnosti smatraju se upravo prve samostanske kolekcije i biblioteke islamske vjerske zajednice.⁴⁰

Prve biblioteke koje se pojavljuju u Bosni i Hercegovini bile su manastirske biblioteke te ostale biblioteke vjerskih ustanova, a nakon njih dolaze biblioteke kulturno-prosvjetnih društava, zavoda i ustanova. U srednjovjekovnoj Bosni najpoznatije su bile biblioteke u katoličkim i pravoslavnim samostanima. Prva biblioteka na našim prostorima bila je Gazi

³⁹KODRIĆ, L. *Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa*, 62. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/459/468> (datum pristupa: 22.06.2021.)

⁴⁰ *Idem*, 62-63.

Husrev-begova biblioteka koja je osnovana 1537. godine.⁴¹ Leka, Alma u knjizi *Muzeji, zbirke i galerije u Bosni i Hercegovini* navodi da se ideja o osnivanju muzeja na području Bosne i Hercegovine javlja 1850. godine kod fra Ivana Franje, koja nažalost u to vrijeme nije realizirana, nego se ostvaruje nakon 38 godina, 1888. god. kada se osniva Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine „kao izraz javnog organiziranja i institucionaliziranja ove djelatnosti od strane države“.⁴² 1947. i 1948. godina značajna je za osnivanje moderne arhivske službe u Bosni i Hercegovini. U decembru 1947. godine osnovan je Državni arhiv Bosne i Hercegovine, a naredne godine Arhiv grada Sarajeva.⁴³ Dakle, na početku, odnosno u srednjovjekovnoj Bosni ne postoji institucionalizacija biblioteka, arhiva i muzeja, nego su oni u procesu konvergencije. Kasnije, u periodu Osmanske vladavine odvajaju se biblioteke kao samostalne institucije, dok o institucionalizaciji arhiva i muzeja nema govora sve do 1888. godine kada je osnovan prvi muzej u Bosni i Hercegovini i 1947. godine kada je osnovan prvi arhiv u Bosni i Hercegovini i samim time ove tri institucije se razdvajaju, odnosno vrše proces divergencije.

Za nastanak prvih modernih baštinskih ustanova (arhiva, biblioteka, muzeja, galerija, i drugih sličnih ustanova) u Bosni i Hercegovini značajan je period 20.st. Kodrić, L. navodi da je period od Drugog svjetskog rata pa do 1992. godine bio je najdinamičniji za bibliotekarstvo, to je zapravo period iz kojeg potiče mreža biblioteka u Bosni i Hercegovini, zatim u tom periodu uspostavljeni su i strukovni, zakonodavni i obrazovni okviri ove profesije, a za vrijeme velikog rasta broja biblioteka u Bosni Hercegovini vezuje se i period od 1945 – 1975. god. Spomenuto je da je nakon Drugog svjetskog rata osnovan i Državni arhiv BiH, a time zapravo započinje i moderna arhivska služba u BiH. Bitno je spomenuti i to da je na razvoj i profesionalno djelovanje arhivskih, bibliotečkih i muzejskih ustanova znatno utjecao i rat koji je zadesio Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1991 – 1995. god. U tom periodu izgubljen je

⁴¹ OVČINA, I. Pisana riječ i biblioteke u Bosni i Hercegovini do XX stoljeća. Pregledni rad. Sarajevo: Bosniaca, 24 (24), 82-87. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/231093> (datum pristupa: 20.06.2021.)

⁴² LEKA, A. *Muzeji, zbirke i galerije u Bosni i Hercegovini*. II dopunjeno izdanje. ICOM (International council of museums, 2017. Dostupno na: [https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sa%20druzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20\(II%20dopunjeno%20izdanje\).pdf](https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sa%20druzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20(II%20dopunjeno%20izdanje).pdf) (datum pristupa: 25.06.2021.)

⁴³ Prema: KODRIĆ, L. *Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa*, 68. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/459/468> (datum pristupa: 25.06.2021.)

veliki broj arhivske i bibliotečke građe.⁴⁴ Uništavanje kulture, kulturnih dobara, historijskih tragova i simbola predstavlja jedan od najvećih zločina, jer se zapravo time ugrožava nacionalni identitet.

⁴⁴ *Idem*, 67-69.

3. SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA

Arhivi, biblioteke i muzeji imaju dosta sličnosti, ali i razlika. Prvenstveno sve tri su javne ustanove koje su zadužene za očuvanje kulturne i historijske baštine. Pored očuvanja baštine zajednički zadaci su im i prikupljanje, pohranjivanje, obrađivanje, zaštita te davanje građe na korištenje. Sve tri ustanove imaju svoje posjetioce i korisnike, a glavni cilj im je zadovoljiti njihove potrebe tako što će im omogućiti jednostavan pristup građi. Razlike se javljaju podjelom građe na arhivsku, bibliotečku i muzejsku građu. Prema autorici Borgman „arhivi, knjižnice i muzeji obavljaju veliki broj istih zadataka za iste ili slične korisničke zajednice, a razlikuju se tek u stručnim načelima i postupcima kojima se koriste“.⁴⁵

Arhivi, biblioteke i muzeji su tri različite profesije koje imaju različite profesionalne organizacije, različite akademske programe, različita pomagala za organizaciju. Arhivi imaju svoj standard za opis građe koje propisuje ICA (International Council on Archives), muzealci imaju standarde za opis građe koje propisuje ICOM (International Council on Museums), dok bibliotekari imaju standarde propisane od strane IFLA-e (International Federation of Library Associations and Institutions). Arhivi su ustanove koje uglavnom sakupljaju dokumentarno naslijeđe, a za takvu vrstu građe važno je spomenuti odakle potiče, koji je izvor, porijeklo, to je tzv. provenijencija. Kada arhiv preuzima građu od neke ustanove najvažnija informacija im je čija je to građa, odnosno kakvo je porijeklo iste.

„O sličnostima i razlikama arhiva i knjižnica počinje se pisati krajem 30-ih godina u Sjedinjenim Američkim državama... jer je SAD u ta doba arhivsku građu često povjeravala državnim knjižnicama.“⁴⁶ Schellenberg navodi da su „arhivi institucije koje svoje gradivo primaju, dok knjižnice odabiru i prikupljaju. Postoje i razlike koje se tiču metoda i tehnika koje ove dvije profesije primjenjuju i u vezi s tim identificira područja razilaženja, a to su:

⁴⁵FLETAR TANACKOVIĆ, S. – APARAC-JELUŠIĆ, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja: pregledni znanstveni rad*. Libellarium, vol. 3, br. 2, 2010., 184. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77793> napisale prema: BORGMAN, C.L., *Od Gutenvergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*. Zadar: Lokve, Naklada Benja, 2002., 153. (datum pristupa: 25.06.2021.)

⁴⁶FLETAR TANACKOVIĆ, S. – APARAC-JELUŠIĆ, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*, 185. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77793> (datum pristupa: 25.06.2021.)

odabir građe, zatim klasifikacija građe te katalogizacija građe.“⁴⁷ Razlika između arhiva i biblioteka jeste ta što se u arhivima ne objavljuje građa kao u bibliotekama, iako se arhivska građa može kasnije objavljivati u naučne svrhe, ali kada arhivi preuzimaju građu od neke ustanove to su uglavnom originalni dokumenti kojih nema u tolikom broju kao što biblioteka ima npr. knjiga. Slična situacija je i s muzejima, i u njima se nalazi jedinstvena građa kao što su muzejski predmeti i artefakti u jednom primjerku. U bibliotekama je nešto drugačija situacija, objavljena građa postoji uglavnom u velikom broju primjeraka. Bibliotekari prave kataložne zapise u skladu sa standardima kako propisuje IFLA, i iz tog razloga su različiti elementi za popis građe u arhivima, bibliotekama i muzejima. Arhivi su fokusirani na dokumente koji nastaju radom različitih državnih tijela, organa uprave, biblioteke su fokusirane na obrađenu, tradicionalnu, štampanu, a u novije vrijeme i na e-građu, dok su muzeji fokusirani na trodimenzionalne predmete. Mihalić, Veljko navodi da „predmeti postaju sve apstraktniji ako idemo od muzeja preko arhiva, do knjižnica, a da je dokumentacija realnija ako idemo više od knjižnice preko arhiva, do muzeja... u arhivima pratimo život predmeta opisanim u svjedočanstvima, dok ih u muzejima možemo vidjeti i opipati“.⁴⁸ U muzejima može postojati i muzejska biblioteka i muzejski arhiv. Arhiv, također može imati svoju biblioteku, npr. JU Historijski arhiv Sarajevo ima specijalnu biblioteku i te veze su pokazatelji zajedničkih historijskih ishodišta biblioteka i muzeja. Zemaljski muzej je i muzej i biblioteka, nekada je tu bio i arhiv, koji je kasnije premješten u Orijentalni institut. Bošnjački institut također, on ima vrijednu arhivsku građu, on je i muzej ima izuzetnu kolekciju umjetnina, od namještaja, preko slika, predmeta, ali je i vrsna biblioteka, isto tako i Gazi Husrev-begova biblioteka, Franjevački samostani u Fojnici i Kraljevoj Sutjesci. Veze ovih institucija kroz cijelu historiju, pa se do danas su vrlo neraskidive. Iako između arhivske, bibliotečke i muzejske prakse postoje razlike, sa stanovišta istraživača, odnosno korisnika, one se gube, jer većina njih traže tačne informacije neovisno o njihovim izvorima ili ustanovama u kojima se nalaze.

⁴⁷FLETAR TANACKOVIĆ, S. – APARAC-JELUŠIĆ, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*, 189-190. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77793> (datum pristupa: 29.06.2021.) napisale prema: SCHELLENBER, T.R. *The management of archives*. New York – London: Columbia University Press, 1965., 21-23.

⁴⁸MIHALIĆ, V. *Muzeji i arhivi – razlike, sličnosti i suradnja na primjeru donacija umjetničkih zbirki gradu Zagrebu*. *Informatica museologica*, vol. 32, br. 1-2, 2001, str. 108. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140648> (datum pristupa: 29.06.2021)

4. SAVREMENI ODNOSI I SARADNJA ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA

Arhivi, biblioteke i muzeji su mjesta na kojima učimo o sebi, svijetu oko sebe i onome što je bilo u prošlosti. Oni nam pomažu da stvaramo bolju budućnost tako što nas potiču da pamtimo i razumijemo prošlost. Ustanove kulturne baštine dijele zajedničke ciljeve stjecanja, čuvanja i dostupnosti artefakata i dokaza o društvenim, intelektualnim, umjetničkim, čak i duhovnim dostignućima svijeta.⁴⁹ Savremene tehnologije zamijenile su tradicionalna pomagala koja su bila prisutna u skoro svim baštinskim ustanovama i uvele su postepeno informacijske sisteme koji su danas od iznimne važnosti za baštinske ustanove, njihov rad i poboljšanje usluga, na koncu za zadovoljstvo njihovih korisnika. Razvojem informacijsko – komunikacijskih tehnologija arhivi, biblioteke i muzeji iznova preispituju svoje funkcije i osmišljavaju nove usluge, što je dosta izazovan posao. Nešto što je zasigurno obilježilo digitalnu eru jeste digitalizacija. Proces digitalizacije je omogućio ovim ustanovama da se međusobno povežu, ali i da se povežu i s drugim kulturnim i obrazovnim ustanovama i organizacijama radi promicanja kulturne i prirodne baštine i samim tim postaju „most između običnog građanina i digitalnog doba sa cljem propagandne djelatnosti kulturne baštine unutar lokalne zajednice te popularisanja proučavanja vlastite historije i porijekla među građanstvom“.⁵⁰ U današnje vrijeme arhivi, biblioteke i muzeji često su partneri za zajedničko djelovanje i međusobnu saradnju iz razloga jer služe istoj zajednici na sličan način. Oni podržavaju i unapređuju cjeloživotno učenje, čuvaju i štite baštinu zajednice i omogućuju pristup informacijama. Partnerstva različitih vrsta mogu pomoći da sve tri ustanove ispune svoje zacrtane ciljeve te da zajednici pruže najbolje što mogu od njihovih zajedničkih mogućnosti.⁵¹ Saradnja arhiva, biblioteka i muzeja danas je postala nužna, umrežavanje, uvezivanje i međusobna razmjena podataka postali su prijeko potrebni kako bi se prvenstveno

⁴⁹ DUPONT, C. *Libraries, Archives, and Museums in the Twenty-First Century: Intersecting Missions, Converging Futures?*, 13. Dostupno na: <https://docplayer.net/42243712-Libraries-archives-and-museums-in-the-twenty-first-century-intersecting-missions-converging-futures.html> (datum pristupa: 29.06.2021.)

⁵⁰ SOTIROV – ĐUKIĆ, V. *Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja*, 2. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943305/Evropske_smjernice_i_praksa_u_digitalizaciji_lokalne_kulturne_ba%C5%A1tine_arhiva_biblioteka_i_muzeja (datum pristupa: 24.06.2021.)

⁵¹ YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju i suradnji*. IFLA– Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova. 2008., 3. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf> (datum pristupa: 02.07.2021.)

osiguralo zadovoljstvo korisnika. Zajedničkim projektima biblioteke, arhivi i muzeji dobijaju kvalitetnije usluge u kojima su bibliotekari zaduženi za organizaciju informacija i podataka te njihovo prebacivanje u baze podataka, muzealci su zaduženi da prenesu priču, a arhivisti da u priču unesu vjerodostojnost dokumenata.⁵² Iako su arhivi, biblioteke i muzeji različite ustanove, digitalno okruženje nudi brojne mogućnosti za njihovu saradnju kao bi prvenstveno udruživanjem zajedničkih snaga, razmjenom ideja lakše riješili probleme koji su postavljeni pred njih. Saradnja između ovih ustanova može pomoći da se povećaju načini na koje se ove ustanove mogu povezati sa svojim korisnicima. U današnje vrijeme digitalne tehnologije nude mnogobrojne mogućnosti za saradnju ove tri institucije, kojima prvenstveno mogu poboljšati usluge koje pružaju svojim korisnicima. Arhivi, biblioteke i muzeji „modele saradnje traže u funkcijama pohranjivanja i pretraživanja digitalnih podataka“⁵³ tj. ponajviše radi digitalizacije građe, realizacije digitalnih informacijskih usluga, zatim postoje i saradnje koje se ostvaruju radi različitih vrsta pozajmice, izdavačke i izložbene djelatnosti, međusobne razmjene izložbi, radi održavanja raznoraznih manifestacija, promocije knjiga i sl. Ove tri baštinske ustanove saradnjom mogu dosta unaprijediti svoje usluge, ali naravno moraju biti spremni na nailaženje određenih prepreka. Neke od najčešćih prepreka su administrativne/institucionalne prepreke, nedostatak finansijskih sredstava, nedostatak stručnog osoblja te ponekad i strah od nerazumijevanja. Većina ustanova boji se izazovnih projekata saradnje u kojima smatraju da neće uspjeti provesti nešto takvo i zbog toga odmah odustaju bez pokušaja.

O faktorima rizika saradnje arhiva, biblioteka i muzeja raspravljaju autori Walker i Manjarrez, koji navode četiri faktora rizika, a to su:

- „rizik kapaciteta ili mogućnosti da partneri neće moći izvršiti dogovorene zadatke;
- inovacija;

⁵²SOTIROV – ĐUKIĆ, V. *Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja.*, 2. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943305/Evropske_smjernice_i_praksa_u_digitalizaciji_lokalne_kulturne_ba%C5%A1tine_arhiva_biblioteka_i_muzeja (datum pristupa: 02.07.2021.)

⁵³ NIKOLIĆ, A. *Koncept muzeji-biblioteke-arhivi u funkciji visokog obrazovanja*. Beograd: Centralni institut za konzervaciju, 2015., 112. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Aleksandra-Nikolic-2/publication/309736636_KONCEPT_MUZEJI-BIBLIOTEKE-ARHIVI_U_FUNKCIJI_VISOKOG_OBRAZOVANJA/links/5820f1e508ae40da2cb528fb/KONCEPT-MUZEJI-BIBLIOTEKE-ARHIVI-U-FUNKCIJI-VISOKOG-OBRAZOVANJA.pdf (datum pristupa: 02.07.2021.)

- kompleksnost;
- međuovisnost ustanova;

Svaki je u različitoj mjeri prisutan u svakom saradničkom projektu i način na koji svaka sudjelujuća ustanova razmišlja o njima utječe na snagu saradničkog projekta⁵⁴. Rizik uglavnom postoji uvijek, ali uz puno truda i zalaganja pozitivni rezultati neće izostati. Saradničkim projektima ustanove baštine će napredovati tako što će međusobno dijeliti izvore i sadržaje i time graditi bolje zbirke što će kasnije dovesti i do povećanog broja korisnika.

Zorich, Waible i Erway navode pet faza za saradnju i konvergenciju između arhiva, biblioteka i muzeja, a to su:

1. „kontakt – pojedinačne grupe okupljaju se radi otvorenog dijaloga kako bi istražile svoje zajedničke crte;
2. kooperacija – entiteti se podmiruju na neformalni rad razmjenom informacija;
3. koordinacija – u ovoj fazi se razvija *ad hoc* okvir koji osigurava da svi u timu imaju zajednički fokus na postizanju cilja;
4. kolaboracija – proces zajedničkog stvaranja u dvije ili više grupa u interakciji kako bi se stvorilo zajedničko razumijevanje;
5. konvergencija - stanje u kojem je saradnja oko određene funkcije ili ideje postala toliko opsežna, uvriježena i pretpostavljena da je drugi više ne prepoznaju kao saradnički poduhvat.“⁵⁵

⁵⁴ YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju i suradnji.*, 26. . Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf> napisale prema: WALKER, C. – A. MANJARREZ, C.A. *Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together.* The Urban Institute and Urban Libraries Council. 2004. 22 May 2008 http://www.urban.org/UploadedPDF/410661_partnerships_for_free_choice_learning.pdf.(datum pristupa: 08.07.2021.)

⁵⁵ SHAHED, M. *History & Re-convergence of Galleries, Libraries, Archives, Museums (GLAM) - A systematic literature review.* Queensland University of Technology., 16-17. Dostupno na: https://www.academia.edu/8344798/History_and_Re-convergence_of_Galleries_Libraries_Archives_Museums_GLAM_-_A_systematic_literature_review napisao prema: ZORICH, D. – WAIBLE, G. – ERWAY, R. *Beyond the silos of the LAMs: Collaborating among*

Poznato je da se prvenstveno mora ostvariti neki vid kontakta da bi smo uopšte započeli bilo šta, u ovom slučaju saradnju. Prvim kontaktom neophodno je stvoriti povjerenje i razumijevanje između ustanova, tj. pronaći „zajednički jezik“ nakon čega se sve lakše rješava, naime povjerenje i razumijevanje su od ključnog značaja da bi se uspostavila uspješna saradnja s dobrim rezultatima. U sljedećoj fazi, fazi kooperacije neophodno je razmijeniti iskustva te uočiti ključne probleme s kojima se susreću ustanove, zatim potrebno je istaći prednosti koje će postići udruživanjem zajedničkih snaga. U tećoj fazi vrši se podjela zadataka, u četvrtoj formiranje pojedinaca ili skupina radi zajedničkog razumjevanja, ali i radi postizanja određenog cilja i peta, ujedno i posljednja faza konvergencija, gdje je saradnja između baštinskih ustanova toliko obimna da se ne može prepoznati da je izvor zajedničkog djelovanja.

4.1. Saradnja radi digitalizacije građe i realizacije digitalnih informacijskih usluga

Danas, kada živimo fazu ponovne konvergencije što je potaknuto digitalnom informacijskom tehnologijom, jer su problemi s kojima se suočavaju baštinske ustanove uglavnom identični. Korisnika u krajnjem slučaju ne zanima koja ustanova posjeduje u tom trenutku njemu neophodnu građu, njemu je važno da je ta građa dostupna *online*. Za dostupnost *online* primjeraka uglavnom je zaslužan proces digitalizacije. Digitalizacija predstavlja prijetvorbu analognog oblika u digitalni oblik, tj. primjera radi, pretvara tradicionalni oblik knjige u elektronski oblik (e-knjiga), a to se uglavnom odnosi na staru i rijetku vrstu građe, jer novija građa koja izlazi vremenom posjeduje uglavnom oba oblika i tradicionalni i elektronski oblik. Klarin, Sofija navodi da se „digitalizacija bitno razlikuje od ostalih tehnika prijenosa građe u drugi oblik i predstavlja ključ za otvaranje vrata knjižničnih zbirki, odnosno potiče demokratizaciju pristupa građi.“⁵⁶ Danas, u digitalnom okruženju arhivi, biblioteke i muzeji susreću se i s novim oblicima i modelima saradnje, a neke od oblika saradnje zasnivaju upravo radi digitalizacije građe, te radi realizacije digitalnih informacijskih usluga.

Projekti digitalizacije omogućavaju povezivanje baštinskih ustanova čime mogu

libraries. Archives and museums., 2008. Dostupno na: <http://www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf> (pristupljeno: 05.07.2021.)

⁵⁶ KLARIN, S., *Pristup digitalnoj građi.* // Časopis Edupoint: broj 31, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica., 2005.,13. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/6523/1/edupoint_31_klarin.pdf (datum pristupa: 05.07.2021.)

znatno utjecati na promicanje kulturne i prirodne baštine te utjecati na njeno uključivanje u svjetske turističke tokove.⁵⁷ Kada je u pitanju saradnja arhiva, biblioteka i muzeja radi digitalizacije građe ona je veoma značajna za svaku od ustanova. Saradnjom na projektima digitalizacije štiti se kulturno naslijeđe, njome se povećava dostupnost građe u digitalnom obliku, a isto tako uložnim zajedničkim snagama štedi se vrijeme, ali i novac, što je danas veoma važno, jer je digitalizacija skup proces i bez saradnje teško koja ustanova može uspješno provesti proces digitalizacije samostalno, jer predstavlja prepreku posebno bibliotekama u manjim sredinama upravo zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Danas se u prikazivanju kulturne baštine na Internetu mora obratiti pažnja na nekoliko stavki, a to su prema B. Karun, jedinstvena tehnička infrastruktura, jer upravo informacijsko-komunikacijske tehnologije omogućavaju interakciju između korisnika i sadržaja, zatim omogućavaju i pohranu digitaliziranog sadržaja te njeno pohranjivanje i indeksiranje. Pored izgradnje jedinstvene tehničke infrastrukture vrlo je važan i sadržaj, jer danas korisnici ne moraju posjetiti ustanove kako bi dobili željeni sadržaj kao što je bilo u prošlosti, danas jednim klikom mogu doći do dokumenta ili informacije koja im je potrebna. Stoga, sadržaj predstavlja najvažniju komponentu u prikazivanju kulturne baštine na Internetu. Danas korisnici žele sve što je dostupno u jednoj baštinskoj ustanovi da mogu vidjeti i pristupiti iz svog doma, a baštinske ustanove predstavljanjem sadržaja na Internetu vrše i promociju, jer upravo promocijom mogu privući i potaknuti buduće korisnike na interakciju sa svojom ustanovom, bilo da se radi o biblioteci, arhivu ili muzeju. Pored sadržaja, isto tako važna je i organizacija sadržaja radi ponovne upotrebe istog. Za uspješnost svega navedenog najbolje bilo da se uspostavi saradnja između ustanova baštine kako bi proces digitalizacije građe bio što bolji i uspješniji.⁵⁸

Autorica Sotirov-Đukić navodi da postoji veliki broj projekata i programa u Europi koji realizuju Evropske smjernice za saradnju javnih biblioteka, arhiva i muzeja u digitalizaciji. Smjernice imaju cilj da pokrenu vlasti na lokalnom i državnom nivou kako bi odredile ključne prioritete u finansiranju koji se uglavnom odnose na besplatan pristup

⁵⁷ SOTIROV – ĐUKIĆ, V. *Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja.*, 12. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943305/Evropske_smjernice_i_praksa_u_digitalizaciji_lokalne_kulturne_ba%C5%A1tine_arhiva_biblioteka_i_muzeja (datum pristupa: 05.07.2021.)

⁵⁸ KARUN, B. *Kulturna baština – zajednički imenitelj biblioteka, arhiva i muzeja.* Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/163/164> (datum pristupa: 12.07.2021.)

Internetu, digitalizaciju građe, uvođenje novih usluga, osiguravanje tehničke i mrežne infrastrukture za povezivanje ustanova, zatim stvorile međustrukovne agencije za planiranje koordinirane politike unutar sektora kulturne baštine, uspostavile partnerstva između lokalnog sektora kulturne baštine i drugih privrednih društvenih sektora, omogućile interaktivni pristup sadržajima putem multimedijalne digitalne građe koja sadrži lokalnu historiju, umjetnost, muziku i interese zajednice, a koje predstavljaju izvor znanja o toj zajednici, nadgledale potrebe korisnika koje se stalno mijenjaju kao dio razvojne politike ulaganja i na kraju, pokrenule istraživanja i prakse na državnoj ili evropskoj razini u vezi partnerstva s lokalnim i privatnim organizacijama u stvaranju sadržaja i digitalizaciji kulturne baštine.⁵⁹

Kada su u pitanju informacijske usluge one se odnose uglavnom na provjeru da li posjeduje baštinska ustanova određenu građu (knjigu, časopis, dokument i sl.), zatim odnose se i na pomoć pri pretraživanju i na mogućnosti korištenja građe. Preko informacijskih usluga „ostvaruje se saznanje ne samo o objektima pohranjenim u konkretnoj ustanovi baštine, već se preko ovih usluga ostvaruje i saznanje o ostalim mogućim pojavnim informacijsko-baštinskim oblicima“.⁶⁰ Informacijske usluge u arhivima, bibliotekama i muzejima se vremenom mijenjaju, prelaze iz tradicionalnih informacijskih usluga u digitalne informacijske usluge koje dosta su zahtjevnije i složenije u odnosu na tradicionalne. Modeli digitalnih informacijskih usluga prema riječima L. Kodrić dosta su razvijeniji u bibliotečkim ustanovama za razliku od arhivskih i muzejskih ustanova, ali i ostalih ustanova baštine. Kada je u pitanju virtuelni pristup arhivskim i muzejskim zbirkama na Internetu, može se reći da istim intenzitetom pružaju tu uslugu kao i bibliotečke ustanove, dok biblioteke znatno prednjače kad su u pitanju informacijske usluge.⁶¹ Što dokazuje i citat da se „informacijska služba sa svim svojim raznolikim mogućim manifestacijama razvila se unutar bibliotečke djelatnosti u većoj mjeri nego je to slučaj s ostalim ustanovama baštine“⁶² na osnovu čega možemo zaključiti da su bibliotečke informacijske usluge naprednije u tom smislu za razliku od arhivskih i muzejskih informacijskih usluga.

⁵⁹ Usp. SOTIROV – ĐUKIĆ, V. *Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja.*, 2-3.. Dostupno na:

https://www.academia.edu/12943305/Evropske_smjernice_i_praksa_u_digitalizaciji_lokalne_kulturne_ba%C5%A1tine_arhiva_biblioteka_i_muzeja (datum pristupa: 05.07.2021.)

⁶⁰ KODRIĆ, L. *Digitalne informacijske usluge u baštinskim ustanovama*. Sarajevo: Biblioteka Sarajeva, 2010., 66-67.

⁶¹ *Idem*, 225.

⁶² *Idem*, 226.

Kada su u pitanju prepreke u realizaciji digitalnih informacijskih usluga kod većine ustanova baštine često se ogleda u nedostatku osoblja. Osoblje ima već određene zadatke i poslove koje obavlja tako da im realizacija digitalnih usluga uglavnom predstavlja dodatni napor⁶³, stoga će se dosta brže, lakše i uspješnije realizirati digitalne informacijske usluge ukoliko se stvori neki oblik saradnje između ustanova baštine, tako što će se optimalno podijeliti poslovi i zadaci.

Ne možemo pričati o realizaciji digitalnih informacijskih usluga a da pri tome ne spomenemo baštinske informacijske konzorcije „koji predvode razvoj baštinskih usluga“⁶⁴ primjer jednog takvog konzorcija je *QuestionPoint* koji se odnosi na *online* informacijske usluge koje rješavaju sva pitanja i dileme između informacijskih stručnjaka i korisnika. *QuestionPoint* razvijen je 2002. godine od strane OCLC (Online Computer Library Center iz Ohio-a) i Kongresne biblioteke iz Washingtona, a više od 1000 biblioteka su članice ovog konzorcija.⁶⁵ L. Kodrić navodi da su i konzorciji informacijskih usluga dosta su češći na području bibliotečkih informacijskih usluga za razliku od muzejskih i arhivskih ustanova. Također, navodi da Amerika i brojne Europske zemlje uveliko rade na promicanju digitalnih informacijskih usluga upravo saradničkim projektima, a ti saradnički projekti uglavnom se odnose na bibliotečke ustanove. Neki od njih su:⁶⁶

LifeRef mrežno mjesto u kojem se nalazi popis svih američkih biblioteka koje realiziraju digitalne informacijske usluge;

Digital Reference Services for Libraries odnosi se na informacije o definiranjima digitalnih informacijskih usluga, o smjernicama za implementaciju i sl., zatim nudi popis svih biblioteka koje realizuju digitalne informacijske usluge diljem svijeta, ali i popis nebaštinskih digitalnih informacijskih usluga;

The Teaching Librarian mrežna stranica koja daje informacije o području digitalnih informacijskih usluga;

⁶³ *Idem*, 204.

⁶⁴ *Idem*, 217.

⁶⁵ Digitalna knjižnica. Pitajte knjižničara. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://stari.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=96> (datum pristupa: 10.07.2021.)

⁶⁶ KODRIĆ, L. *Digitalne informacijske usluge u baštinskim ustanovama.*, 216-218.

Biblioteksvagten digitalna informacijska usluga realizirana saradnjom javnih i specijalnih biblioteka Danske;

Ask A Librarian kolaborativna informacijska usluga javnih i specijalnih biblioteka Finske;

Die Deutsche Internetbibliothek i *HeBIS*, odnose se na saradničke projekte digitalnih informacijskih usluga javnih, univerzitetskih i specijalnih biblioteka Njemačke;

Al@din projekt saradnje digitalnih informacijskih usluga javnih biblioteka Holdandije;

Biblioteksvar.no projekt saradnje digitalnih informacijskih usluga javnih biblioteka Norveške;

Pregunte: Ias bibliotecas responden digitalna informacijska usluga javnih biblioteka Španije;

Enquire digitalna informacijska služba Engleske i Škotske.

Poznato je da danas veliki broj biblioteka u Bosni i Hercegovini, kako u Federaciji tako i Republici Srpskoj uspješno provodi digitalnu informacijsku uslugu zvanu *Pitajte bibliotekara*. Nažalost, takva digitalna informacijska usluga ne postoji u arhivskim i muzejskim ustanovama Bosne i Hercegovine, nego se samo odnosi na bibliotečke ustanove. Ta usluga omogućava korisnicima da što brže i uspješnije dođu do željenih informacija tako što postavite upit nekoj od bibliotečkih ustanova, a uslov je uglavnom da budu članovi iste. Ovom informacijskom uslugom korisnik štedi vrijeme, jer ona omogućava da iz svog doma dobije informacije koje su mu u tom trenutku potrebne.

Kada je u pitanju saradnja pri realizaciji digitalnih informacijskih postoje tri najfunkcionalnija modela saradnje, a to su: ⁶⁷

1. istorazinski model (peer-to-peer)
2. model sa središtem (center model)
3. kombinovani model (mixture model)

Sama riječ kaže istorazinski, što znači da su sve članice konzorcija na istoj razini, odnosno nijedna od njih ne igra središnju ulogu. U ovom modelu ne postoji jedna centralna ustanova

⁶⁷ KODRIĆ, L. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga*, 462. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/radenci2011/42_kodric_2011.pdf (datum pristupa: 11.07.2021.)

koja određuje aktivnosti unutar konzorcija, nego udruživanjem zajedničkih snaga pronalaze optimalno rješenje. Komunikacija između njih može biti direktna i indirektna, ovisno od toga kakva je komunikacija dolaze i podmodeli simetrični i asimetrični, gdje se asimetrični mogu predstaviti u tri oblika: oblik drveta, prstena i nepravilni oblik.⁶⁸ Ovaj model pruža jednostavne oblike saradnje između baštinskih ustanova kada je u pitanju realizacija informacijskih usluga i uspješniji je kada je u pitanju realizacija informacijskih usluga manjeg broja baštinskih ustanova, nego kada je u pitanju veći broj ustanova. Sljedeći model, model sa središtem u kojem za razliku od istorazinskog modela upiti dolaze prvo do ustanove koja predstavlja centralno koordinacijsko tijelo cijelog konzorcija, nakon čega ona prosljeđuje upit najpogodnijoj ustanovi.⁶⁹ U ovom modelu postoji strategija razrješavanja informacijskih upita. Postoje i neki nedostaci ovog modela, a najveći se odnosi upravo na mogućnost zatajenja ustanove koja predstavlja centralno koordinacijsko tijelo cijelog konzorcija. Kao najuspješniji primjer ovog modela pokazao se gorespomenuti bibliotečki informacijski konzorcij *QuestionPoint*. Posljednji model, kombinovani model odnosi se na kombinaciju dva prethodno spomenuta modela⁷⁰ u kojem „svaka ustanova može direktno saradivati s drugom ustanovom pri realizaciji digitalnih informacijskih ustanova, a da mogućnosti saradnje mogu biti koordinirane iz centra, ukoliko za takvo što postoji razlog“.⁷¹

⁶⁸ KODRIĆ, L. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga*, 462-463, napisala prema: JIN, Y. – HUANG, M. – LIN, H. – GUO, J. *Study of Collaboration Mechanism of the Virtual Reference Service*. // The Electronic Library. Vol. 25, br. 6., 2007., 734.

⁶⁹ *Idem*, 463.

⁷⁰ *Idem*, 464.

⁷¹ KODRIĆ, L. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga*, 462-463, napisala prema: JIN, Y. – HUANG, M. – LIN, H. – GUO, J. *Study of Collaboration Mechanism of the Virtual Reference Service*. // The Electronic Library. Vol. 25, br. 6., 2007., 735.

5. PRIMJERI DOBRE PAKSE SARADNJE BIBLIOTEKA, ARHIVA I MUZEJA

Autorice A. Yarrow, B. Club i J.L. Draper ističu da se primjeri najbolje prakse kada je u pitanju saradnja arhiva, biblioteka i muzeja odgledaju u tome da:

- “podržavaju cjeloživotno učenje i/ili razvoj zajednice;
- optimiziraju pružanje usluga;
- omogućavaju opći pristup izvorima zajednice;
- u zajednici proširuju korisničku bazu uključenih ustanova;
- ističu potrebu za zaštitom baštinske građe⁷².

5.1. Primjeri dobre prakse saradnje biblioteka, arhiva i muzeja u svijetu

5.1.1. Biblioteka Alexandrina – muzej i biblioteka

Biblioteka Alexandrina je jedna od baštinskih ustanova u svijetu koja dokazuje da danas živimo fazu ponovne konvergencije. Na mjestu gdje je u starom vijeku cvala Aleksandrijska biblioteka danas je izgrađena biblioteka Alexandrina koja je zapravo spoj biblioteke i muzeja. Aleksandrijska biblioteka je u to doba bila biblioteka posebne vrste, ostavila je doista veliki trag iza sebe, a njena tragična sudbina potaknula je ljude istih interesa da osnuju biblioteku koja će biti centar nauke i kulture kao što je kao što je nekoć bila. Biblioteka Alexandrina ugledala je svjetlo dana prije tačno 19 godina, 2002. godine.

„Biblioteka Alexandrina želi biti centar izvrsnosti u proizvodnji i širenju znanja, mjesto dijaloga, učenja i razumijevanja između kultura i naroda.“⁷³ Ona sadrži pet specijalnih biblioteka a to su: biblioteka Taha Hussein koja je namijenjena za slijepa i slabovidna lica, dječija biblioteka, biblioteka za mlade, biblioteka umjetnosti i multimedije i biblioteka mapa.

⁷²YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju i saradnji*, 22 Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf> (datum pristupa: 15.07.2021.)

⁷³About the BA. Bibliotheca Alexandrina. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/Page/About> (datum pristupa: 15.07.2021.)

Pored specijalnih biblioteka u Alexandrini se nalaze i četiri muzeja: muzej Sadat, muzej antikviteta, muzej rukopisa i historijski muzej nauke.

Ova biblioteka je ostvarila brojne saradničke projekte s arhivima, bibliotekama i/ili muzejima, a neki od njih biće prikazani u nastavku rada.

InHeritage – „mobilna aplikacija koja predstavlja skup interaktivnih iskustava o egipatskom naslijeđu, a njen cilj je povećati svijest javnosti o egipatskoj baštini i kulturi koristeći se vrhunskim tehnologijama, uključujući interaktivni 3D i proširenu stvarnost. Aplikacija uključuje četiri interaktivna iskustva u saradnji s tri muzeja: Zbirka Yuya i Thuya iz Egipatskog muzeja, Ibi Coffin iz Muzeja antikviteta i umjetnosti Biblioteke Alexandrine, Lažna vrata Ptahshepsesa iz Britanskog muzeja i papirus Yuya i Thuya iz Egipatskog muzeja.“⁷⁴

The BA at the Cultural Heritage Archives Symposium at the Library of Congress - „Simpozij Arhiva kulturne baštine: mreže, inovacije i saradnja, održan je 26. i 27. septembra 2013. godine u Kongresnoj biblioteci u Washingtonu, DC. ICT sektor biblioteke Alexandrine učestvovao je sa radom koji je demonstrirao svoje napore u digitalizaciji u digitalnoj arhivi *Memory of Modern Egypt*, jedinstvenoj mrežnoj biblioteci koja obuhvata hiljade različitih kulturnih i historijskih materijala. Simpozij je okupio vodeće institucije na polju digitalnog očuvanja kulturne baštine kao što su Američki centar za folklife, Kongresna biblioteka, Biblioteke Univerziteta u Oregonu, Bibliotheca Alexandrina, Muzej Pitt Rivers University of Oxford, Université Paris Diderot, Univerzitet Alberta, Smithsonian Institution, Centar za američke političke studije, Univerzitet Harvard i Državni univerzitet u Washingtonu, pružajući platformu za raspravu o različitim inicijativama i najboljim praksama u digitalnom očuvanju u smislu javnog pristupa i širenja digitaliziranog materijala. Također, istraživao je saradnju između arhiva i načine za podsticanje razvoja koordinirane obuke za arhivsku obradu materijala kulturne baštine.“⁷⁵

⁷⁴ inHeritage. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/Project/Details?DocumentID=1337&Keywords=in%20heritage> (datum pristupa: 15.07.2021.)

⁷⁵ The BA at the Cultural Heritage Archives Symposium at the Library of Congress. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=4844&keywords=collaboration> (datum pristupa: 18.07.2021.)

Tutankhamen's Wardrobe display at the BA – biblioteka Alexandrina uspostavila je saradnju sa Švedskim muzejom historije tekstila i Švedskim institutom. Saradnja se odnosila na organizaciju izložbe pod nazivom *Tutankamonov ormar: Rekonstrukcija tekstila Tutankamonovog blaga*. Prikazivala je rekonstrukciju gotovo 3500 godina stare odjeće faraona Tutankamona. Bila je izložena od oktobra 1999. do februara 2000. godine.⁷⁶

An exhibition celebrating the bicentenary of HCA – Biblioteka Alexandrina u saradnji s Thorvaldsenovim muzejom, Udruženjem Hans Christian Andersen 2005, UNESCO-m i Ministarstvom obrazovanja u Danskoj prikazala izložbu odabranih dijelova iz Andersenovih dnevnika koji istražuju glavne događaje iz njegovog života.⁷⁷

Masterpieces of the National Library and Archives of Egypt – remek djela Nacionalne biblioteke i arhiva Egipta je izložba u biblioteci Alexandrini u okviru međunarodnog sajma knjiga. Izložba je sadržala 73 slike iz najdragocjenijih zbirki baštine Nacionalne biblioteke i arhiva Egipta i sve su prvi put izložene javnosti. Biblioteka Alexandrina je u saradnji s Nacionalnom bibliotekom i arhivom Egipta pripremila i katalog za ovu izložbu.⁷⁸

Palestine 1948: Remembering a Past Homeland – Biblioteka Alexandrina je 2010. god. održala dokumentarnu izložbu pod nazivom *Palestina 1948: sjećanje na prošlu domovinu*. Izložba koju je organizovao Muzej Tropen iz Amsterdama u saradnji s arhivom Nakba u Bejrutu, govori o historiji regije i kontroverznom događaju uspostave države Izrael 1948. godine.⁷⁹

U nastavku će biti prikazani ostali primjeri dobre prakse u svijetu.

⁷⁶Tutankhamen's Wardrobe display at the BA. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=995&keywords=collaboration> (datum pristupa: 15.07.2021.)

⁷⁷An exhibition celebrating the bicentenary of HCA <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=853&keywords=collaboration> (datum pristupa: 19.07.2021.)

⁷⁸“Masterpieces of the National Library and Archives of Egypt” Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=217&keywords=collaboration> (datum pristupa: 19.07.2021.)

⁷⁹“Palestine 1948: Remembering a Past Homeland” Exhibition Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=3022&keywords=collaboration> datum pristupa: 19.07.2021.)

World Digital Library (WDL) – svjetska digitalna biblioteka pokrenuta je 2009. god., a bila je projekt Kongresne biblioteke SAD-a uz UNESCO-ovu podršku, zatim uz doprinose mnogobrojnih biblioteka, arhiva, muzeja, obrazovnih ustanova te međunarodnih organizacija širom svijeta. Cilj WDL-a jest da sačuva i podijeli javnosti neke od najvažnijih svjetskih kulturnih objekata, uz to da poveća pristup kulturnom i dokumentarnom naslijeđu.⁸⁰ Postoji mnogo partnera koji su kulturnim sadržajem doprinijeli ovom projektu ili na neki drugi način potpomogli razvoj projekta, a jedna od njih je i Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBiH). WDL omogućava pretraživanje prema mjestu, institucijama, jezicima, temama, vrsti predmeta i prema vremenskom periodu. Na pretraživanje prema jeziku na *search box* unesen je bosanski jezik, tačnije *bosnian* i dobiveno je pet rezultata, a to je sljedeća digitalizirana građa *Bosanska knjiga nauke o ponašanju, Bukvar za osnovne škole u vilajetu bosanskom, Gramatika bosanskog jezika za srednje škole, dio I. i II., nauka o glasovima i oblicima, Kratka zemljopisna početnica s dodatkom o Bosni* i posljednja *Slavonija, Hrvatska, Bosna i dio Dalmacije*. Isto tako, na pretraživanje o institucijama pri odabiru na Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku BiH, dobiju se isti rezultati, tj. to su rezultati koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu.

EUROPEANA - portal europske digitalne biblioteke kulturne baštine otvoren je prema riječima V. Sotirov-Đukić, od strane europske komisije za informatičko društvo i medije 20., septembra, 2008. god. Europeana je prvenstveno nastala iz potrebe da se jedinstvena europska kulturna baština digitalizira i učini dostupnim svim građanima širom Evrope. Portal nudi pristup preko 2.5 milijarde knjiga, zatim milionima slika, grafika, rukopisa, dnevnika, fotografija te arhivskoj dokumentaciji. Sve navedeno pohranjeno je u kulturnim i baštinskim institucijama Evrope, prvenstveno u nacionalnim bibliotekama, muzejima, arhivima i galerijama.⁸¹

KAMRA – regionalni portal koji okuplja na jednom mjestu digitalnu kulturnu baštinu slovenskih pokrajina. Portal uglavnom nudi priče određenih lokalnih zajednica, omogućava pristup prezentacijama dokumenata, fotografija i razglednica mjesta iz različitih vremenskih

⁸⁰ WORLD DIGITAL LIBRARY. Dostupno na: <https://www.wdl.org/en/about/> (19.07.2021.)

⁸¹ SOTIROV-ĐUKIĆ, V. Europeana. Digitalna biblioteka kulturne baštine Evrope., 1. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943210/EUROPEANA._Digitalna_biblioteka_kulturne_ba%C5%A1tine_Evrope (19.07.2021)

perioda, djelima domaćih umjetnika, biografijama, katalogima njihovih izložbi, poznatim zgradama s tog lokaliteta, raznovrsnim pričama ljudi i sl. Portal je omogućio da se takvi zanimljivi sadržaji iz biblioteka, arhiva i muzeja nađu na jednom portalu koji omogućava komentiranje ili dizajniranje vlastitog sučelja s odabranim sadržajem.⁸²

Museums, Libraries and Archives Council (MLA) – vijeću za muzeje, biblioteke i arhive u Engleskoj cilj je „proširiti mogućnosti kako bi se podržao budući razvoj svake regije usluživanjem publike svih dobi i porijekla putem ciljanog istraživanja i inovativnih programa, šire saradnje i sporazumima za promicanje samofinansiranja uključujući kompatibilno finansiranje i prikupljanje finansijskih sredstava“.⁸³

Institute of Museum and Library Services (IMLS) - dobar primjer prakse je i Američki institut za muzejske i bibliotečke službe, čija je misija „unaprijediti, podržati i osnažiti američke muzeje, biblioteke i srodne ustanove kroz dodjelu bespovratnih sredstava, istraživanje i razvoj politike“.⁸⁴ Ovaj institut finansira mnoge američke projekte digitalizacije i radi na nacionalnom nivou kako bi podržao rad muzejske i bibliotečke djelatnike.⁸⁵

Projekt „Hrvatska kulturna baština“ (HKB) – je jedan od primjera dobre prakse saradnje arhiva, biblioteke i muzeja. U ovom projektu saraduju Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar. Projekt je pokrenut od strane Ministarstva kulture Republike Hrvatske, a sporazum o saradnji potpisan je 2007 godine. Projekt se odnosi se na digitalizaciju arhivske, bibliotečke i muzejske građe, čime se želi „potaknuti stvaranje novog digitalnog sadržaja, poboljšati njegovu dostupnost i vidljivost te promovirati sustavan i ujednačen pristup digitalizaciji građe u kulturnim ustanovama“.⁸⁶

Digitalizacija ideja: arhivi konceptualnih i neoavangardnih umjetničkih praksi – predstavlja saradnički projekt Muzeja savremene umjetnosti u Zagrebu, Muzeja moderne

⁸² PORTAL KAMRA. Dostupno na: <https://www.kamra.si/o-kamri.html> (datum pristupa: 19.07.2021.)

⁸³ *Idem*, 12.

⁸⁴ Misija IMLS. Dostupno na: <https://www.imls.gov/about/mission>

⁸⁵ Usp. Alexandra YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju i suradnji*. 12. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf> (datum pristupa: 12.07.2021.)

⁸⁶ Hrvatska kulturna baština. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/O-nama/Projekt-HKB> (datum pristupa: 12.07.2021.)

umjetnosti u Varšavi, Muzeja likovne umjetnosti u Novom Sadu i Moderne galerije u Ljubljani. Cilj je okupiti i predstaviti digitaliziranu građu iz zbirki arhiva i biblioteka partnerskih muzeja, kao i privatnih arhiva putem internetske baze podataka. Odnosi se na nekonvencionalne umjetničke radove i publikacije koje su u vrijeme nastanka djelovali izvan muzejskih ustanova.⁸⁷

Skriveno blago europskog plemstva – valpovački vlastelini Prandau i Normann – veliki baštinski projekt koji je trajao više od godinu dana u saradnji između četiri baštinske ustanove, tri muzeja i jednog arhiva u gradu Osijeku. Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku, Muzej Slavonije, Muzej Valpovštine i Državni arhiv u Osijeku sarađivali su od 08.02.2017. do 22.03.2018. god., a svaka od ustanova prikazala je jedan segment ostavštine iz svojeg fundusa. Muzej likovnih umjetnosti prikazao je *Likovnu baštinu Prandau Normann*, Muzej Slavonije *Valpovačke vlasteline Prandau-Normann – bibliofile, kolekcionare i donatora*, Državni arhiv *Arhivsku baštinu vlastelinstva*, a Muzej Valpovštine *Svakodnevni život*.⁸⁸

Brooklyn Visual Heritage – web stranica nastala kao dio trogodišnjeg zajedničkog projekta CHART na digitalizaciji i dizajnu web stranice.⁸⁹ *Brooklyn Visual Heritage* nudi „pristup digitaliziranom korpusu fotografija iz 19. i 20. st. i drugom vizuelnom materijalu izvučenom iz bogatih zbirki *Brooklyn Historical Society*, *Brooklyn Museum* i *Brooklyn Public Library*. Stranica je namijenjena naučnicima, historičarima i široj javnosti svih dobi, a sve s ciljem upoznavanja s prošlošću *Brooklyna*, povezivanja s njegovom sadašnjom raznolikom i živopisnom kulturom, te posjeti kulturne institucije“.⁹⁰

AthenaPlus – na zvaničnoj web stranici piše da je ovaj projekt primjer „najbolje prakse koji ima ukupno 41 institucionalnog partnera za saradnju u 21 europskoj zemlji. Njegov je glavni cilj učiniti kulturnu baštinu šire dostupnom putem Europeane. Dijeljenjem iskustva

⁸⁷ Usp. Digitalizacija ideja. Dostupno na: <https://digitizing-ideas.org/hr/o-nama> (datum pristupa: 12.07.2021.)

⁸⁸ Usp. TOMINAC, D. *Prikupljanje, obrada i vođenje sekundarne dokumentacije u muzeju Slavonije na primjeru projekta "Skriveno blago europskoga plemstva – valpovački vlastelini Prandau i Normann"*. Osječki zbornik, Vol. 36, br. XX, 109-120., 2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/257873> (datum pristupa: 14.07.2021.)

⁸⁹ BOWEN, J. *The Brooklyn Visual Heritage Website: Brooklyn's Museums and Libraries Collaborate for Project CHART.*, 2014. Dostupno na: https://www.academia.edu/6802424/The_Brooklyn_Visual_Heritage_Website_Brooklyn's_Museums_and_Libraries_Collaborate_for_Project_CHART?email_work_card=abstract-read-more (datum pristupa: 20.07.2021.)

⁹⁰ About Brooklyn Visual Heritage and Project CHART. Dostupno na: <http://www.brooklynvisualheritage.org/home/about-brooklyn-visual-heritage-and-project-chart.html> (datum pristupa: 20.07.2021.)

stotina stručnjaka iz cijele Europe, projekt podržava razvoj novih aplikacija za digitalnu baštinu.⁹¹ U projekt su uključene sljedeće biblioteke i muzeji: Centralna biblioteka Bugarske akademije znanosti, Biblioteka Rumunjske akademije, Muzej za umjetnost i obrt Hrvatska, Muzej Šiauliai Ausra Litvanija, Nacionalna biblioteka u Rimu Italija, Uprava Nacionalnog muzeja Irske, Litvanski umjetnički muzej, Književni muzej Petofi Mađarska, Nacionalni muzej Republika Češka i Kraljevski muzeji umjetnosti i historije Belgija.⁹²

NOKS – pretraživa kulturno-historijska baza podataka iz Danske: ALM projekt (Arhiv-Biblioteka-Muzej). Cilj NOKS-a je „opisati i raspraviti bazu podataka koja se može pretraživati na Internetu koja daje mogućnost istovremenog pretraživanja u zbirka tri različite vrste baštinskih institucija, arhivima, bibliotekama i muzejima. Prvo izdanje baze podataka uključuje zapise digitalnih kataloga ovih institucija s 115 000 zapisa, od toga 8 000 s priloženim fotografijama, uključujući predmete kao što su tiskani materijal, knjige, leci, članci, novine i isječci, arhive, zvučni zapisi, filmovi, video, muzejski predmeti, itd. Zapisi iz različitih institucija prikupljeni su iz posebnih baza podataka tri vrste institucija i uvezeni u jednu zajedničku bazu podataka slobodno dostupnu na Internetu. Istovremeno, stvaranje NOKS-a pokazalo je važnost razvijanja standarda u polju kulturne historije.“⁹³

ABM-centar – koordinacijski ured za arhive, biblioteke i muzeji u Stockholmu – Kraljevska biblioteka, Nacionalna biblioteka Švedska, Nacionalni muzej, Odbor za nacionalnu baštinu, Švedski nacionalni arhiv i Vijeća za kulturna pisanja, novo tajništvo zaslužni su za osnivanje ABM-centar 1. maja, 2004. god.⁹⁴ Ciljevi ABM-centra su: „promovirati razumijevanje i suradnju između arhiva, biblioteka i muzeja, stimulirati i razviti suradnju u digitalizaciji između kulturnih institucija u Švedskoj, promovirati upotrebu nove tehnologije u

⁹¹Athena plus. Access to cultural heritage networks for Europeana. Dostupno na: <https://www.athenaplus.eu/> (datum pristupa: 20.07.2021.)

⁹²*Idem.*

⁹³NOKS: A Searchable Cultural and Historical Database from Denmark: An ALM Project (Archive-Library-Museum)

Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/07419050510593353/full/html> (datum pristupa: 22.07.2021.)

⁹⁴PARSON, K. *ABM-centrum – coordinating office for archives, libraries and museums in Stockholm*, 2. Dostupno na: http://cidoc.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/6/2018/12/Parson_Kate.pdf (datum pristupa: 22.07.2021.)

pružanju većeg pristupa kolekcijama, doprinijeti i promovirati aktivnosti razvoja vještina preko institucionalnih granica“.⁹⁵

Denver Public Library, Denver, Colorado, SAD - „Saradnja između Denverske javne knjižnice, Denverskog umjetničkog muzeja i Državnog arhiva Colorado imala je za rezultat izložbe na više mjesta, a izložci su uključivali građu iz sve tri ustanove o temama iz povijesti Zapada.“⁹⁶

Georgina Public Libraries, Georgina, Ontario, Kanada - odnosi na izložbe u lokalnoj biblioteci i vodi izložbu na lokalnom sajmu u Suttonu. Biblioteka je saradivala s lokalnim arhivom i muzejom na digitalizaciji građe i zajednički djelovala s muzejom i arhivom u izložbenom paviljonu na Kanadskoj nacionalnoj izložbi. Muzej je, također, ugostio Festival priča Petera Gzowskoga – saradnički događaj između Centar učenja Georgina, Georgina Pioneer Village i prijatelji biblioteke Georgina.⁹⁷

5.2. *Primjeri dobre prakse saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini*

U nastavku rada biće prikazani neki od primjera saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini, kao primjer konvergencije ustanova za koju smo u svijetu odabrali biblioteku Alexandrinu, biblioteku koja je ujedno biblioteka i muzej, za primjer konvergencije u BiH odabrana je Gazi Husrev-begova biblioteka koja i arhiv, biblioteka, a i muzej. O njoj će biti govora u nastavku rada, zatim će biti prikazani primjeri dobre prakse saradnje ove ustanove s drugim arhivima, bibliotekama i muzejima. Pored Gazi Husrev-begove biblioteke postoji još primjera konvergencije ove tri baštinske ustanove u Bosni i Hercegovini, a to su: Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića (arhiv, biblioteka, muzej), Franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja u Kraljevoj Sutjesci (arhiv, biblioteka i muzej) i Franjevački samostan Duha Svetoga u Fojnici (arhiv, biblioteka i muzej).

⁹⁵ *Idem*, 3.

⁹⁶ Alexandra YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju I suradnji*. IFLA– Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova. 2008., 7. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf>, autorice napisale prema: CHRISTOPHER, W., MANJARRET, C.A. Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together.. The Urban Institute and Urban Libraries Council. 2004. <https://www.urban.org/research/publication/partnerships-free-choice-learning> (datum pristupa: 22.07.2021.)

⁹⁷ Alexandra YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *arrow, Javne knjižnice, arhivi I muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju i suradnji*, 6. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf> (datum pristupa: 22.07.2021.)

5.2.1 Gazi Husrev-begova biblioteka (biblioteka, arhiv, muzej)

Gazi Husrev-begova biblioteka je od svojih samih početaka pa i danas primjer spajanja biblioteke, arhiva i muzeja. Na jednom mjestu okupljena je bogata i raznovrsna arhivska, bibliotečka i muzejska građa. Biblioteka se osnovana je 1537. godine i nalazi se u kompleksu Gazi Husrev begova vakufa. „Gazi Husrev-begova biblioteka danas posjeduje oko 100.000 bibliotečkih jedinica među kojima je preko 10.500 rukopisnih kodeksa na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku, između devet i deset hiljada pojedinačnih dokumenata na osmanskome jeziku, oko 21.000 štampanih knjiga na orijentalnim i preko 30.000 na evropskim jezicima, kao i bogat fond periodike do kraja 19. st. do najnovijih časopisa koji se objavljuju kod nas i u svijetu. Biblioteka posjeduje i vrijednu muzejsku zbirku, fototeku i zbirku poštanskih maraka.“⁹⁸ Muzej Gazi Husrev-begove biblioteke nudi bogati kulturni sadržaj koji nijednog posjetioca ne ostavlja ravnodušnim. Predmeti dolaze iz različitih ambijenata, a odnose se na islamsku tradiciju Bošnjaka. Biblioteka je neke od njih dobijala na poklon, a neke otkupljivala vremenom, broj predmeta je godinama rastao te dosegnuo zbirku od preko 1.200 predmeta. Muzej Gazi Husrev-begove biblioteke podijeljen je na nekoliko tematskih cjelina ovisno o vrsti predmeta, namjeni i načinu na koji se koristio tako da se muzejski kompleks sastoji od sljedećih cjelina: islamska kaligrafija, mjerenje vremena, ulema, džamija i tekija, Hadž i svakodnevni život.⁹⁹ Kao što je spomenuto biblioteka sadrži i arhivsku građu koja se odnosi na Arhiv Islamske zajednice. Građa je nastala radom i aktivnostima organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a odnosi se na period od 1882 -2016. god. Arhiv je bogat historijskim i naučim podacima o djelatnosti Islamske zajednice. Sastoji se od 13 fondova i 6 arhivskih zbirki, arhivalija, uključujući i veliki broj arhivskih knjiga.¹⁰⁰

U nastavku rada biće prikazano par primjera saradnje Gazi Husrev-begove biblioteke s drugim arhivima, bibliotekama i/ili muzejima.

⁹⁸ Historijat. Gazi husrev-begova biblioteka u Sarajevu.. Dostupno na: <https://ghb.ba/historijat/> (datum pristupa: 22.07.2021.)

⁹⁹ Muzej. Gazi Husrev.begova bilioteka u Sarajevu. Dostupno na: <https://ghb.ba/muzej-2/> (datum pristupa: 29.07.2021.)

¹⁰⁰ Arhiv Islamske zajednice. Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu. Dostupno na: <https://ghb.ba/arhiv-islamske-zajednice/> (datum pristupa: 29.07.2021.)

Saradnja s muzejom islamske umjetnosti u Dohi – u oktobru 2017. godine direktorica Muzeja islamske umjetnosti u Dohi posjetila je Gazi Husrev-begovu biblioteku, gdje se raspravljalo o mogućnostima saradnje između ove dvije baštinske ustanove.¹⁰¹

Saradnja Gazi Husrev-begove biblioteke s Historijskim arhivom Sarajeva - u januaru 2018. god. Gazi Husrev-begova biblioteka i Historijski arhiv Sarajevo potpisali su Memorandum o saradnji. „Cilj potpisanog Memoranduma je promoviranje naučno-istraživačke i stručne saradnje između dvije institucije te saradnju na realizaciji naučno-istraživačkih projekata kojima je predmet proučavanja historija Bosne i Hercegovine. Historijski arhiv Sarajevo i Gazi Husrev-begova biblioteka će sarađivati u apliciranju za pristup fondovima namijenjenim naučno-istraživačkom radu i organizaciji naučnih simpozija, kulturnih manifestacija, edukacija, susreta, izložbi, promocija i sličnih događaja.“¹⁰²

Saradnja Biblioteke Univerziteta u Sarajevu i Gazi Husrev-begove biblioteke – u februaru 2021. godine direktorica Biblioteke UNSA Nadina Grebović-Lendo sastala se s direktorom Gazi Husrev-begove biblioteke gdje je između ostalog bilo govora i o saradnji biblioteka članica UNSA sa Gazi Husrev-begovom bibliotekom. Saradnja bi se uglavnom odnosila na standardizaciju orijentalne bibliotečke građe i indeksiranje naučnog časopisa Gazi Husrev begove biblioteke *Anali* u dodatne međunarodne baze podataka.¹⁰³

Primjer dobre prakse u Bosni i Hercegovini je i UNESCO-ov *Međunarodni Dan i noć knjige i autorskih prava* koji se obilježio već peti put u Bosni i Hercegovini u organizaciji Asocijacije BAM i Društva bibliotekara Federacije Bosne i Hercegovine. Posljednji put se manifestacija održala u aprilu, 2020. god. Na manifestaciji *5. Međunarodni Dan i noć knjige i autorskih prava* okupilo se dvanaest institucija, od njih osam biblioteka (Biblioteka Sarajeva, Gradska biblioteka Kakanj, Gradska biblioteka Zenica, Narodna biblioteka Mostar, Opća biblioteka Maglaj, školske biblioteke JU OŠ Aleksa Šantić, Mirsad Prnjavorac i Mulamustafa Bašeskija) i dva muzeja (Historijski muzej Bosne i Hercegovine i Zemaljski muzej Bosne i

¹⁰¹ Bilten Gazi Husrev-begove biblioteke. Gazi Husrev-begova biblioteka. Broj 3/Godina III/Sarajevo, 2017., 21. Dostupno na: https://ghb.ba/wp-content/uploads/2018/01/BILTEN_GHB_2017.pdf (datum pristupa: 28.06.2021.)

¹⁰² Historijski arhiv Sarajevo i Gazi Husrev-begova biblioteka potpisali Memorandum o saradnji. Historijski arhiv Sarajevo. Dostupno na: <http://www.arhivsa.ba/wordpress/?p=2822> (datum pristupa: 28.07.2021.)

¹⁰³ Saradnja Biblioteke Univerziteta u Sarajevu i Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. 2021. Dostupno na: <https://www.unsa.ba/novosti/saradnja-biblioteke-univerziteta-u-sarajevu-i-gazi-husrev-begove-biblioteke-u-sarajevu> (datum pristupa: 28.07.2021.)

Hercegovine). Ovu manifestaciju UNESCO obilježava se od 1995. godine, a cilj joj je „afirmacija čitanja knjige u njenim tradicionalnim i modernim oblicima“.¹⁰⁴

¹⁰⁴ 5. međunarodni Dan i noć knjige i autorskih prava. Dostupno na: <http://www.bam.ba/index.php/bs/component/content/article/1-najnovije/234-dan-i-no-knjige-2020> (datum pristupa: 31.07.2021.)

6. BAM: ASOCIJACIJA INFORMACIJSKIH STRUČNJAKA – BIBLIOTEKARA, ARHIVISTA I MUZEologa

U Bosni i Hercegovini se održavaju stručni skupovi koji su posvećeni radu i saradnji arhiva, biblioteka i muzeja, a za to je prije svega zaslužna Asocijacija informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM) koja je osnovana je 2006. godine u Sarajevu radi „organizovanog podsticanja i razvoja bibliotekarstva, arhivistike i muzeologije u Bosni i Hercegovini.“¹⁰⁵ Asocijacija informacijskih stručnjaka ima veliku ulogu u konvergenciji arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini. Ciljevi BAM-a uglavnom se odnose na saradnju i partnerstvo ove tri baštinske ustanove, zatim na promociju struke i zaštitu kulturnog naslijeđa u državi, a sve u skladu s međunarodnim stadardima. BAM također nastoji razviti i savremeno informacijsko društvo u Bosni i Hercegovini te educirati svoje članove i korisnike. BAM prikazuje i primjere dobre prakse kako u svijetu, tako i Bosni i Hercegovini. „Asocijacija ima namjeru da pokrene inicijative za izradu nacionalnog projekta digitalizacije kulturne baštine Bosne i Hercegovine, da utiče na razvoj i prihvatanje politike digitalizacije kulturne i naučne građe da bi se u državnom proračunu osigurala finansijska sredstva i stvorili potrebni uvjeti kao što su tehnički i kadrovski, razvila infrastruktura koja bi omogućila poticajnu klimu za pokretanje i izvršavanje projekata digitalizacije baštine.“¹⁰⁶ Zbornika radova međunarodne konferencije BAM ima ukupno deset. Prva međunarodna konferencija BAM održana je 2007. godine, dakle godinu nakon osnivanja, druga 2008., treća 2009., četvrta 2010., peta 2011., šesta 2012., sedma 2013., osma 2014., deveta 2016. i deseta, ujedno i posljednja međunarodna konferencija BAM održana je 2018. godine. BAM je jedina organizacija u Bosni i Hercegovini koja ove tri baštinske ustanove potiče na saradnju i zajedničko djelovanje te da razmjenom iskustava i znanja poboljšaju svoje odnose i usluge. Biblioteke, arhivi i muzeji su ustanove koje trebaju stalno raditi na poboljšanju međusobnih odnosa, jer se na taj način mogu prevazići mnogi problemi i dileme koje sa sobom nosi savremeno tehnološko okruženje, a Asocijacija informacijskih stručnjaka BAM je jedna od

¹⁰⁵ Statut Asocijacije informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa, 2008. Dostupno na: <http://www.bam.ba/images/stories/dokumenti/statut%20integralni%202008.pdf> (datum pristupa: 04.07.2021.)

¹⁰⁶ Strategija. BAM. Asocijacija infromacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa. Dostupno na: <http://www.bam.ba/index.php/bs/o-nama/strategija> (datum pristupa: 04.07.2021.)

onih koja se trudi da se sve dileme i problemi koje imaju bibliotekari, arhivisti i muzealci riješe uspješno i učinkovito.

Ono što je u Bosni i Hercegovini BAM, to je u Hrvatskoj AKM, tj. seminar pod nazivom *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, ujedno i najveći projekt suradnje između arhiva, biblioteka i muzeja. Seminar AKM koji se godinama održava u susjednoj Hrvatskoj okuplja informacijske stručnjake na stručnim skupovima koji su posvećeni radu arhiva, biblioteka i muzeja, odnosno ispitivanjem različitih mogućnosti njihove suradnje što se može vidjeti direktno iz naziva seminara. Seminar se održava od 1997. godine. Do sada je provedeno ukupno 23 seminara, a 24. je najavljen za novembar, 2021. godine. Mirna Willer ističe da je svrha seminara zapravo „okupiti stručnjake koji se bave teorijskim postavkama i njihovom primjenom u automatiziranoj obradi i korištenju građe u arhivima, knjižnicama i muzejima, motivirati sudionike da razmijene ideje, znanja i iskustva te utvrditi područja i razine suradnje u stvaranju i pristupu informacijama“.¹⁰⁷

¹⁰⁷ARHIVI, KNJIŽNICE, MUZEJI: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / uredile Mirna Willer... [et al.] Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998., 11.

7. ANKETNO ISTRAŽIVANJE O SARADNJI ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA I ANALIZA DOBIVENIH REZULTATA

7.1. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja su ustanoviti:

- da li baštinske/kulturne ustanove (arhivi, biblioteke i muzeji) u BiH međusobno saraduju;
- s kojom od baštinskih ustanova je najčešća saradnja arhivom, bibliotekom ili muzejom;
- koji su najčešći razlozi međusobne saradnje;
- na kojim nivoima se odvija/la saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja;
- koja je najveća prepreka pri saradnji između arhiva, biblioteka i muzeja;
- da li su zadovoljni ostvarenom saradnjom.

7.2. Hipoteze

U istraživanje polazimo s tri postavljene hipoteze, koje će u zaključnom dijelu rada biti potvrđene ili opovrgnute:

H1: arhivi, biblioteke i muzeji u Bosni i Hercegovini smatraju da su saradnički projekti između arhiva, biblioteka i muzeja od izuzetne važnosti;

H2: arhivi, biblioteke i muzeji u Bosni i Hercegovini najčešće saraduju sa bibliotečkim ustanovama;

H3: najveća prepreka pri saradnji između arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini su finansijska sredstva.

7.3. Metodologija

Istraživanje je započelo odabirom baštinskih ustanova za ispitivanje o njihovoj saradnji. Odabir je slijedio prema određenom kriteriju, sve e-mail adrese arhiva, muzeja i biblioteka (javne i specijalne) koje su bile dostupne na Web-u dobile su anketni upitnik putem

elektronske pošte, a način na koji smo dolazili do njih biće objašnjen u nastavku. Lista arhivskih ustanova nalazi se na web prezentaciji Arhiva Bosne i Hercegovine u odjeljku *Arhivi u BiH*, klikom na taj odjeljak izlistavaju se svi arhivi u Bosni i Hercegovini, tu se nalazi naziv arhivske ustanove, adresa, broj telefona i e-mail adresa/e, koje su preuzete i kojima je proslijeđen anketni upitnik. Određeni broj arhiva nije imao e-mail adresu na toj stranici, tako da smo do njih došli na direktnoj Web prezentaciji arhiva. Muzeji su birani na način da je u *google search* ukucano *Muzeji Bosne i Hercegovine* gdje su se izlistale muzejske ustanove u BiH, a e-mail adrese su pronađene na web prezentacijama svake od njih. E-mail adrese biblioteka su pretražene prema gradovima npr. *biblioteka Kakanj* gdje se pojavila zvanična stranica biblioteke Kakanja te je tu pronađena e-mail adresa. Neke biblioteke nisu imale web stranice, pa smo do njihovih e-mail adresa dolazili putem dokumenta *Adresar biblioteka od Fondacije za bibliotečku djelatnost*.¹⁰⁸

Metode korištene u istraživanju su:

- metoda analize;
- deskriptivna metoda;
- komparativna metoda;
- metoda anketiranja.

7.4. Mjerni instrument i korpus istraživanja

Istraživanje je realizirano *online* anketnim upitnikom koji je napravljen pomoću aplikacije *Google Forms*, a isti je baštinskim ustanovama dostavljen putem elektronske pošte. Anketni upitnik sastoji se od ukupno 14 pitanja – 5 pitanja otvorenog tipa, gdje su ispitanici bili u mogućnosti slobodno formulirati odgovore svojim riječima i 9 pitanja zatvorenog tipa s mogućnostima odabira jednog ili više mogućih odgovora. Analiza rezultata temelji se istraživanjem dobivenim anketiranjem koje je provedeno u periodu od 19.07.2021. do 19.08.2021. god.

¹⁰⁸Adresar biblioteka. Fondacija za bibliotečku djelatnost Sarajevo. Dostupno na: http://www.fondacijabiblioteka.ba/web/images/dokumenti/2016/ADRESAR_BIBLIOTEKA.pdf

U istraživanju je učestvovalo ukupno 35 baštinskih ustanova. Dvadeset biblioteka: Biblioteka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Gradska biblioteka Zenica, JU Javna biblioteka Zavidovići, Narodna knjižnica Grude, Narodna biblioteka Mostar, JU Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać, Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla, Gradska biblioteka Kalesija, JU Narodna biblioteka Doboju, JU Opća biblioteka Žepče, JU Biblioteka Sarajeva, JU Opća biblioteka Tešanj, Gradska knjižnica Vitez, JU Spomen – biblioteka Skender Kulenović Bosanski Petrovac, Opća biblioteka Vareš, JU Gradska biblioteka Travnik, JU Opća knjižnica Usora, Gradska biblioteka Narodnog univerziteta Konjic, JU Gradska biblioteka Kakanj i Gradska knjižnica Busovača. Sedam arhivskih ustanova: Arhiv Federacije, Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona, JU Historijski arhiv Sarajevo, Arhiv Republike Srpske – odjel u Doboju, Kantonalni arhiv Travnik, Arhiv Bosne i Hercegovine i JU Arhiv Tuzlanskog kantona. Šest muzeja: JU „Gradski muzeji“ Sarajevo (Muzej savremene umjetnosti, Olimpijski muzej Sarajevo, Muzej Vijećnica i Muzej Bistrička stanica), JU Muzej Tešanj, Franjevački muzej i galerija Gorica – Livno, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine, JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica i Muzej Sarajeva. Pored arhiva, biblioteka i muzeja anketni upitnik su ispunili Orijentalni institut i Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića koji su zapravo primjeri konvergencije arhiva, biblioteka i muzeja. Orijentalni institut je ujedno arhiv i biblioteka, a Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića muzej, biblioteka i arhiv, stoga smo smatrali važnim podijeliti anketni upitnik i s ove dvije važne ustanove u Bosni i Hercegovini.

7.5. Analiza dobivenih rezultata

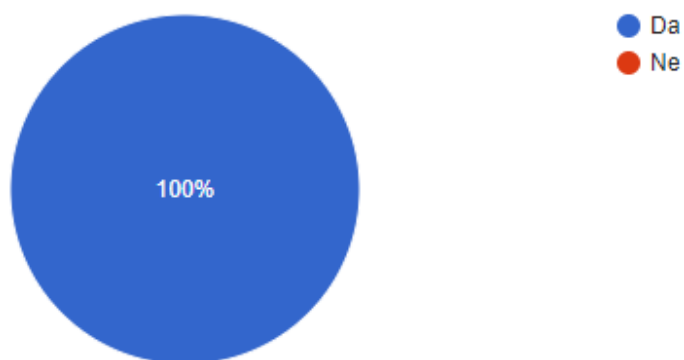
Prvo pitanje odnosilo se na naziv baštinske/kulturne ustanove. Anketni upitnik poslan je na e-mail adrese 75 baštinskih ustanova (9 arhiva, 14 muzeja, 50 biblioteka, Orijentalni institut i Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića), u anketi je sudjelovalo, odnosno na anketna pitanja odgovorilo ukupno 35 baštinskih ustanova (7 arhiva, 6 muzeja i 20 biblioteka), Orijentalni institut i Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, tj. u procentima 46,6% te na njima je urađena analiza rezultata. Mora se uzeti u obzir da nekim ustanovama e-mail možda nije uopšte stigao na adresu, otišao u bezvrijednu poštu ili su u međuvremenu ustanove promijenile e-mail adresu, tako da smatramo da je 35 ustanova

dovoljno da se prikaže stanje kada je u pitanju saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja u našoj državi.

Drugo pitanje odnosilo se na to da li su zapravo baštinskim/kulturnim institucijama važni saradnički projekti.

Prema Vašem mišljenju, da li je važna saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja?

35 odgovora

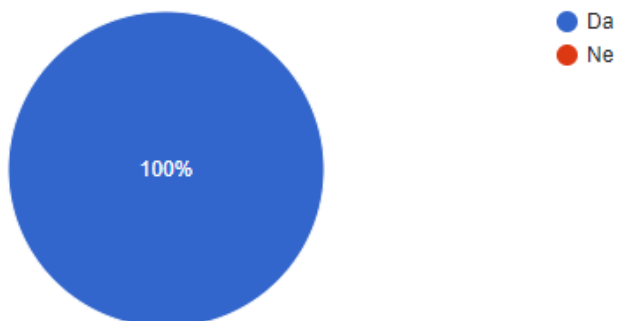
Grafički prikaz br. 1

Svih 35 ustanova odgovorile su sa „Da“, odnosno potvrdile su da je važna saradnja između biblioteka, arhiva i muzeja, što je doista značajan podatak.

Treće pitanje odnosilo se na to da li su baštinske/kulturne ustanove sarađivale, sarađuju ili planiraju sarađivati s drugim bibliotekama, arhivima i/ili muzejima.

Da li je Vaša ustanova saradivala/sarađuje/planira saradivati sa drugim arhivima, bibliotekama i/ili muzejima?

35 odgovora

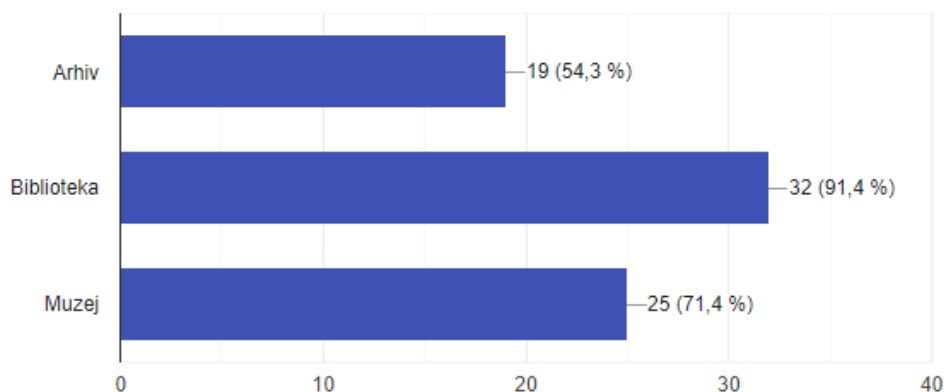
Grafički prikaz br. 2

Sve ustanove potvrdile su da su saradivale ili barem planiraju saradnju s nekim od arhiva, biblioteka i/ili muzeja.

Sljedeće pitanje, odnosno četvrto pitanje nadovezuje se na prethodno, gdje su ustanove ispitane s kojim od navedenih ustanova arhivima, bibliotekama i/ili muzejima su saradivale. Ispitanici su mogli direktno označiti s kojom od ustanova, da li je to samo biblioteka, arhiv ili muzej, ili npr. arhiv i biblioteka, ili su to pak sve tri navedene baštinske ustanove.

Ukoliko je Vaš prethodni odgovor "Da", molim Vas označite s kojim od navedenih?

35 odgovora

Grafički prikaz br. 3

Rezultati pokazuju da je od ispitanih 54,3%, tj. 19 ustanova saradivalo sa arhivima, 91,4% odnosno 32 s bibliotekama, a 71,4% tj. 25 ustanova s muzejima. Na osnovu čega se može zaključiti da je saradnja najčešća s bibliotečkim ustanovama. Samo tri ustanove, od 35 nisu saradivale s nekom od bibliotečkih ustanova. Postoje ustanove koje su saradivale sa sve tri ustanove, takvih je ukupno 16 (45,7%), a to su: Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona, JU Historijski arhiv Sarajevo, Kantonalni arhiv Travnik, JU Arhiv Tuzlanskog kantona, Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla, Muzej Sarajeva, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, JU Spomen-biblioteka „Skender Kulenović“, Biblioteka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, JU Muzej Tešanj, JU Opća biblioteka Tešanj, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine, JU Narodna biblioteka Doboj, Franjevački muzej i galerija Gorica- Livno, Orijentalni institut i JU Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać.

Samo s bibliotečkim ustanovama saradivalo je ukupno 7 ustanova, a to su: JU Javna biblioteka Zavidovići, Gradska knjižnica Vitez, Narodna knjižnica Grude, JU Biblioteka Sarajeva, Gradska knjižnica Busovača, JU Opća knjižnica Usora, Biblioteka Narodnog univerziteta Konjic. Samo s arhivskim ustanovama saradivala je jedna ustanova, Gradska biblioteka Kalesija, dok su samo s muzejskim ustanovama saradivale dvije baštinske ustanove, a to su: Gradska biblioteka Zenica i JU „Gradski muzeji“ Sarajevo (Muzej savremene umjetnosti, Olimpijski muzej Sarajevo, Muzej Vijećnica i Muzej Bistrička stanica), ostale ustanove saradnju su ostvarile s bibliotekama i muzejima ili bibliotekama i arhivima.

Peto pitanje bilo je pitanje otvorenog tipa, a odnosilo na to s kojim konkretno ustanovama su saradivale/saraduju, odnosno planiraju saradivati baštinske ustanove.

Kada je u pitanju JU Gradska biblioteka Travnik, saradnja se odvijala s JU Zavičajnim muzejom u Travniku, Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom Bosne i Hercegovine, JU Gradskom bibliotekom Vitez i JU Gradskom bibliotekom Busovača. Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona saradivao je s Arhivom BiH, Historijskim arhivom Sarajevo, Arhivom Tuzlanskog kantona, Muzejom Hercegovine, Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom Sarajevo i Gazi Husrev-begovom bibliotekom. JU Historijski arhiv Sarajevo s Bibliotekom u Tešnju, Muzejom u Tešnju, Muzejom u Visokom, Muzejom Sarajeva, Gazi Husrev-begovom bibliotekom, Digitalnim arhivom INFOBIRO Mediacentra Sarajevo, itd. JU Gradska

biblioteka Kakanj saradivala je uglavnom s Javnim bibliotekama ZDK i s Muzejom Zenica. Arhiv Federacije saradivao je sa svim arhivskim ustanovama u Bosni i Hercegovini, Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom BiH, Gazi Husrev-begovom bibliotekom, itd. JU Javna biblioteka Zavidovići saradivala je uglavnom s općim bibliotekama Federacije BiH. Kantonalni arhiv Travnik saradnju je ostvario sa svim arhivskim ustanovama u BiH, Zavičajnim muzejom u Travniku i Gradskom bibliotekom u Travniku. Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla saradivala je s Arhivom TK, Muzejom Istočne Bosne Tuzla, Bibliotekom Behram-beg i dr. Za Muzej Sarajeva u anketnom upitniku navedeno je da je saradivao, saraduje i planira saradnju sa mnogim bibliotečkim, arhivskim i muzejskim ustanovama. Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića je također uspostavio saradnju s mnogim bibliotečkim arhivskim i muzejskim ustanovama, a neke od njih su: Arhiv BiH, Historijski arhiv Sarajeva, Arhiv Federacije, Arhiv Tuzlanskog kantona, Arhiv Hercegovačko-neretvanske županije, Arhiv Brčko Distrikta; NUBBiH, Biblioteka grada Sarajeva, fakultetske biblioteke, biblioteke akademija UNSA, specijalne biblioteke (biblioteka ANUBiH, Gazi Husrev-begova biblioteka, Biblioteka Forum Bosnae, biblioteka BZK Preporod, biblioteka HKD Napredak, biblioteka SPD Prosvjeta, biblioteka Orijentalnog instituta, biblioteka Instituta za historiju, biblioteka Umjetničke galerije BiH, biblioteka Fondacije "Legat Ekmečić" Brčko, biblioteka Instituta za istraživanje ratnih zločina i međunarodnog prava, biblioteka Zavoda za zaštitu spomenika Federacije BiH, biblioteka Komisije/povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka...), Univerzitetska biblioteka "Derviš Sušić" u Tuzli, Biblioteka Univerziteta u Zenici, Univerzitetska biblioteka "Džemal Bijedić" u Mostaru, Biblioteka grada Zenice, Biblioteka Univerziteta u Bihaću, Burch univerzitet u Sarajevu, International University Sarajevo, Sarajevo School of Science and Technology, Gradska biblioteka Cazin, Gradska biblioteka Olovo, Gradska biblioteka Visoko, Biblioteka Franjevačkog samostana, Biblioteka Franjevačke gimnazije Visoko, Zemaljski muzej BiH, Muzej grada Sarajeva, Historijski muzej u Sarajevu, Muzej grada Zenice, Muzej u Tešnju, Zavičajni muzej Visoko, Zavičajni muzej Travnik, Muzej Hercegovine, Muzej savremene umjetnosti RS, Muzej Bosanske Krajine, Muzej II zasjedanja AVNOJ-a Jajce, Olimpijski muzej Sarajevo, Zavičajni muzej Goražde, Muzej Stare Hercegovine Foča. U inostranstvu: Univerzitetske i nacionalne biblioteke u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori, Češkoj, Slovačkoj,

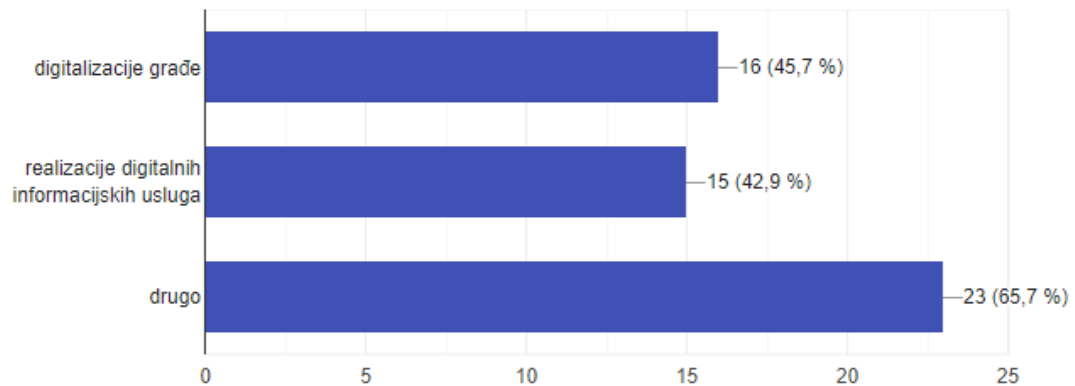
Sloveniji, SAD, Njemačkoj, Austriji. Muzeji u Sloveniji, Srbiji, Makedoniji. Arhivi u Hrvatskoj, Austriji itd. Kada je u pitanju Gradska knjižnica Vitez, ona je ostvarila saradnju s Gradskom knjižnicom Busovača i JU Gradskom bibliotekom Travnik. JU Opća biblioteka Žepče saradivala je uglavnom s bibliotečkim ustanovama i s Muzejom grada Zenice. Narodna knjižnica Grude saradivala je s Narodnom knjižnicom Posušje, Narodnom knjižnicom Široki Brijeg, Knjižnicom Ljubuški i Narodnom knjižnicom Mostar. JU Spomen-biblioteka „Skender Kulenović“ saradivala je s JU Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać, Zavičajni muzej Travnik, JU Muzej USK, itd. JU Biblioteka Sarajeva saradnju je ostvarila s Gazi Husrev-begovom bibliotekom, Bošnjačkim institutom i Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom BiH. Kada je u pitanju saradnja biblioteke ANUBiH, u našoj zemlji saradivala je sa sljedećim baštinskim ustanovama: Bošnjački institut, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Arhiv BiH, Arhiv FBiH, Historijski arhiv, Historijski muzej BiH, NUBBiH, fakultetske biblioteke, itd., a u što se tiče inostranstva ova biblioteka ima potpisan sporazum o saradnji s Hrvatskom, Slovenijom, Crnom Gorom, Makedonijom, Srbijom, Rusijom, Austrijom, Mađarskom, itd. JU „Gradski muzeji“ Sarajevo ostvarili su saradnju s MAXXI muzejom u Rimu. JU Muzej Tešanj saradivao je sa sve tri baštinske ustanove, a to su: Opća biblioteka Tešanj, Zavičajni Muzej Visoko, Muzej grada Zenica, Zemaljski muzej BiH, Muzej grada Sarajeva, Muzej istočne Bosne Tuzla, Arhiv Federacije, Historijski arhiv Sarajevo, Arhiv TK. Za JU Opću biblioteku Tešanj navedeno je da saradnju ostvaruje s velikim brojem arhivskih, bibliotečkih i muzejskih ustanova. JU Muzej “Bitka za ranjenike na Neretvi” Jablanica saradivao je uglavnom s muzejskim ustanovama, a to su: Muzej Hercegovine Mostar, Historijski muzej Sarajevo, Narodni muzej Crne Gore i Zavičajni muzej Konjic. Narodna biblioteka Mostar saradivala je s bibliotečkim i muzejskim ustanovama u BiH, a to su Muzej Hercegovine Mostar, NUBBiH i druge biblioteke u BiH. Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH saradivao je sa Zemaljskim muzejom BiH, Historijskim muzejom BiH, Muzejom grada Sarajeva, Muzejom grada Splita, Muzejom grada Loznice i Tršića, Zavičajni muzejom Travnik, Kantonalnom i univerzitetskom bibliotekom Bihać, Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom BiH, Bibliotekom Zemaljskog muzeja BiH, Bibliotekom "Preporoda", Bibliotekom "Prosvjete", itd. Gradska knjižnica Busovača saradivala je s Gradskom knjižnicom Vitez i Općom bibliotekom Breza. JU Narodna biblioteka Doboja

saradnju je ostvarila s Arhivom RS-odjeljenje u Doboju, Narodnom i univerzitetskom bibliotekom RS, bibliotekama na području Doboja i s Muzejom u Doboju. Gradska biblioteka Kalesija saradnju je ostvarila s JU Arhiv Tuzlanskog kantona. JU Opća knjižnica Usora uglavnom saradnju ostvaruje s bibliotekama ZDK, ali i s drugim bibliotekama u i izvan BiH. Opća biblioteka Vareš ostvaruje saradnju sa svim bibliotekama na području KS i ZDK. Biblioteka Narodnog univerziteta u Konjicu saradivala je uglavnom s bibliotečkim ustanovama, a u anketnom upitniku nije navedeno s kojim od njih konkretno. Franjevački muzej i galerija Gorica-Livno već dugi niz godina ima uspostavljenu saradnju sa svim vodećim ustanovama u FBiH i BiH od Nacionalnih biblioteka, obrazovnih ustanova, preko akademija, arhiva i na kraju muzeja. Neki od njih su: Historijski muzej u Sarajevu, Muzej grada Sarajeva, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti, NUBBiH, Orijentalni institut, Gradska knjižnica Mostar, Muzej Hercegovine, JU Muzej Tešnja, Franjevački muzej fra Jozo Križić, Zavičajni muzej Travnik, Muzej grada Zenice itd. Ova ustanova ima razvijenu saradnju i izvan BiH, i to u Hrvatskoj, Srbiji u Sloveniji i u Austriji. Orijentalni institut uspostavlja saradnju sa sljedećim ustanovama: Arhiv Vlade Republike Turske (Istanbul), Katastarski arhiv Republike Turske (Ankara), ONB (Österreichische Nationalbibliothek - Wien), Nacionalna biblioteka u Parizu i brojne slične ustanove u proteklih 70 godina rada. Arhiv RS-odjel u Doboju saraduje s Muzejom u Doboju i Narodnom bibliotekom Doboju. Gradska biblioteka Zenica saradnju ostvaruje s Muzejom grada Zenice. JU Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać saraduje s brojnim arhivskim, muzejskim i bibliotečkim ustanovama u BiH, ali i u inostranstvu. Arhiv Bosne i Hercegovine saradnju je ostvario s Historijskim muzejom Sarajeva, Bošnjačkim institutom, Bibliotekama Arhiva Srbije i Hrvatske, i Arhiv Tuzlanskog kantona saradnju ostvaruje s arhivskim, bibliotečkim i muzejskim ustanovama, a to su: JU Muzej Istočne Bosne Tuzla, JU Narodna i univerzitetska biblioteka Tuzla, JU Biblioteka Tešanj, JU Biblioteka i BKC Kalesija, JU Historijski arhiv Sarajevo, Arhiv Užice, Arhiv Osijek, Arhiv Zagreb, Arhiv Maribor, Arhiv Travnik, itd.

Šesto pitanje odnosilo se na razlog saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja, odnosno radi čega su ove ustanove saradivale. U anketnom upitniku u ovom pitanju bila su ponuđena su tri odgovora, radi digitalizacije građe, radi realizacije digitalnih informacijskih usluga i drugo.

Da li je Vaša baštinska/kulturna ustanova saradivala/sarađuje/planira saradivati s drugim bibliotekama, arhivima i/ili muzejima radi:

35 odgovora

Grafički prikaz br. 4

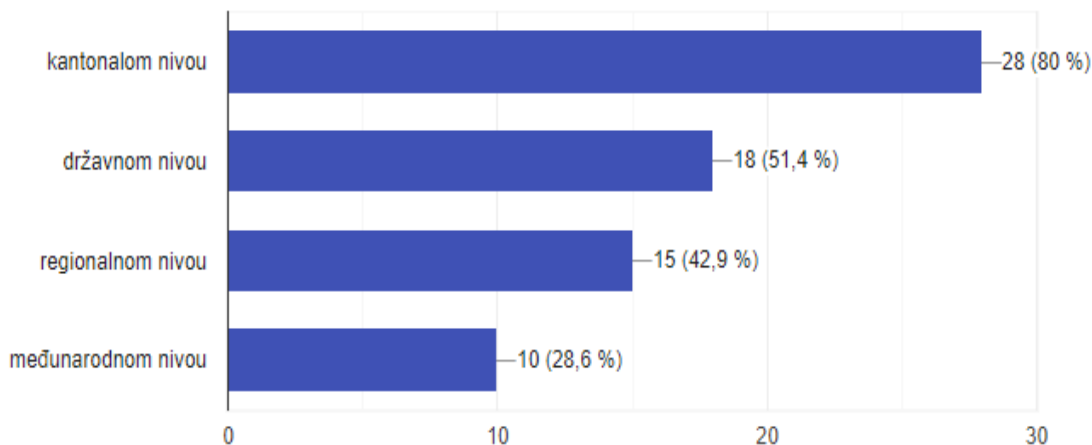
Grafikon prikazuje da 16 ustanova, odnosno 45,7% ustanova sarađuje radi digitalizacije građe, 15 ustanova, odnosno 42,9% sarađuje radi realizacije digitalnih informacijskih usluga, dok 23 baštinske ustanove sarađuju s arhivima, bibliotekama i/ili muzejima iz drugih razloga. Ispitanici su mogli direktno označiti s kojom od ustanova, da li je to samo radi digitalizacije građe, radi digitalizacije građe i realizacije digitalnih informacijskih usluga, a neke ustanove su zaokružile sva tri odgovora odnosno potvrdile da sarađuju radi digitalizacije građe, realizacije digitalnih informacijskih usluga, ali isto tako iz nekih drugih razloga.

Šesto pitanje se nadovezuje na sljedeće, sedmo, koje je vezano za opciju „drugo“, odnosno za sve ustanove koje su odabrale „drugo“ da navedu razlog saradnje. A kao najčešće razloge saradnje ustanove su navele sljedeće: radi provođenja zajedničke misije – očuvanja baštine, radi zaštite i promocije kulturnog naslijeđa, radi istraživanja i međusobne razmjene izložbi, radi manifestacija raznolikog karaktera, radi međubibliotečke pozajmice, radi organizacije gostujućih izložbi i kulturnih manifestacija, radi promocije knjiga i nabavke objavljenih radova, radi pohrane digitalizirane zbirke rukopisa, radi instrukcija oko mrežnih skenera nove generacije, radi razmjene informacija i iskustava, itd.

Sljedeće pitanje, osmo, odnosilo se na nivo na kojem se odvijala saradnja između arhivskih, bibliotečkih i muzejskih ustanova.

Da li se saradnja odvija/odvijala na:

35 odgovora

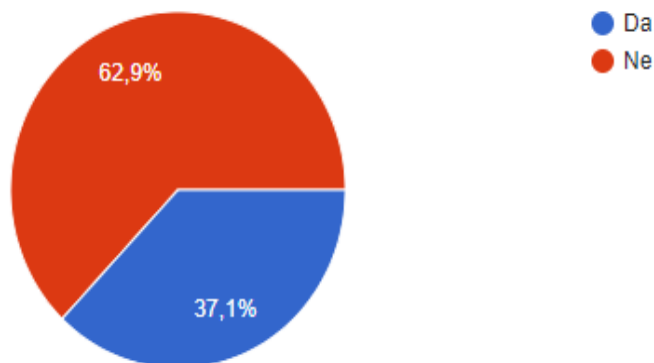
Grafički prikaz br. 5

Grafikon prikazuje da se saradnja najčešće odvijala na kantonalnom nivou, a to su potvrdili odgovori 28 ustanova, u procentima 80%. Na državnom nivou saradivalo je 18 baštinskih ustanova, u procentima 51,4%, na regionalnom nivou 15 baštinskih ustanova, u procentima 42,9%, a od 35 ustanova, samo 10 ustanova je saradivalo na međunarodnom nivou, u procentima 28,6%. Na svim spomenutim nivoima saradivalo je ukupno 8 ustanova, a to su sljedeće ustanove: JU Historijski arhiv Sarajevo, Muzej Sarajeva, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Biblioteka Akademija nauka i umjetnosti BiH, JU „Gradski muzeji“ Sarajevo, Franjevački muzej i galerija Gorica-Livno, Orijentalni institut i JU Arhiv Tuzlanskog kantona.

Deveto pitanje odnosilo se na to da li je baštinska/kulturna ustanova članica nekog od saradničkih konzorcija.

Da li je Vaša baštinska/kulturna ustanova članica nekog saradničkog konzorcija?

35 odgovora

Grafički prikaz br. 6

37,1% ustanova odgovorilo sa „Da“ odnosno da su članice određenih saradničkih konzorcija, tačnije 13 od 35 ispitanih ustanova, dok je ostatak 62,9%, odgovorilo da nisu članice nijednog od saradničkih konzorcija.

Sljedeće pitanje, deseto, odnosilo se da ustanove koje su na prethodno pitanje odgovorile sa „Da“, da navedu naziv saradničkog konzorcija čije su članice. U nastavku rada ćemo navesti koje su to biblioteke, arhivi i muzeji članice nekih od saradničkih konzorcija te koji su to konzorciji.

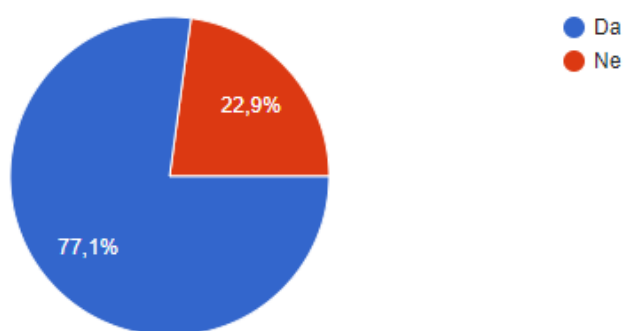
Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona članica je Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine. JU Historijski arhiv Sarajevo članica ICARUS-a (International Center for Archival Research) i ICA-e (International Council on Archives). Arhiv Federacije i Kantonalni arhiv Travnik članice su Udruženje arhivskih radnika BiH i Udruženje arhivskih radnika Federacije BiH. Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla članica Balkan Libraries Union (Savez balkanskih biblioteka). Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića članica je sljedećih konzorcija: Balkan Museum Network, Balkan Libraries Union, Asocijacija BAM, EIFL (Electronic Information for Libraries), TIMA (The Islamic Manuscript Association), Anna Lindh Foundation i Mreža mira. JU Muzej Tešanj članica je Asocijacije BAM. Narodna biblioteka Mostar članica je Asocijacije BAM, Mostarskog ljeta i Mostar 2024. Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti članica je Balkan Museum Network

(Balkanska mreža muzeja). Gradska knjižnica Busovača članica je Društva bibliotekara Federacije BiH. Orijentalni institut član je TIMA-e (The Islamic Manuscript Association), i JU Arhiv Tuzlanskog kantona članica je Asocijacije BAM, ICA-e i ICARUS-a.

Jedanaesto pitanje ispituje zadovoljstvo provedenih saradničkih projekata s arhivima, bibliotekama i muzejima.

Da li ste zadovoljni saradnjom/ama koje ste uspostavili do sada s arhivima, bibliotekama i/ili muzejima?

35 odgovora

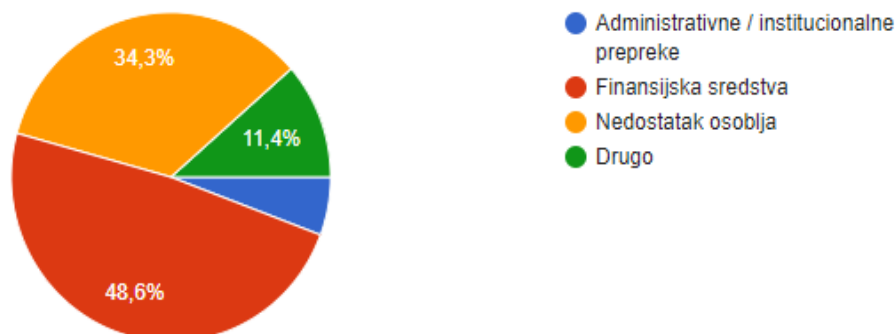
Grafički prikaz br. 7

77,1% ustanova, odnosno 27 ustanova odgovorilo je da su zadovoljne dosadašnjim oblicima saradnje koje su provele s arhivima, bibliotekama i muzejima, dok je ostatak, 22,9%, odnosno 8 ustanova odgovorilo da nisu zadovoljne provedenim saradnjama s arhivima, bibliotekama i muzejima. Uglavnom, više od 50% ustanova zadovoljno je saradnjama koje su uspostavile, što je doista značajan podatak.

Dvanaesto pitanje, odnosilo se na prepreke s kojima se susreću baštinske/kulturne ustanove prilikom saradnje koje uspostavljaju s arhivima, bibliotekama i muzejima.

Prema Vašem mišljenju, koja je najveća prepreka pri realizaciji saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja u BiH?

35 odgovora

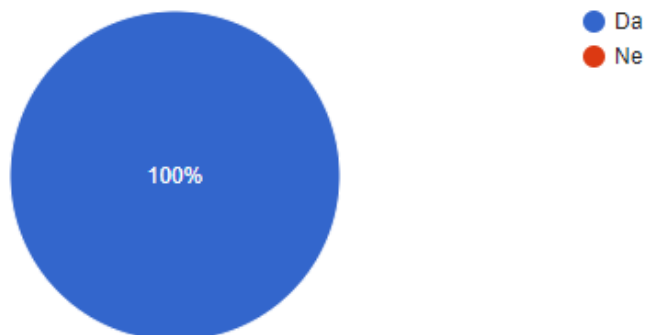
Grafički prikaz br. 8

Najveći broj ustanova, tačnije 17 ustanova, u procentima 48,6%, smatra da su finansijska sredstva najveća prepreka pri realizaciji saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja. Nakon finansijskih sredstava, kao najveću prepreku ustanove smatraju zapravo nedostatak stručnog osoblja tačnije 34,3%, odnosno 12 ustanova. Dok se manji broj procenata odnosi na administrativne/institucionalne prepreke 5,7% ustanova, tačnije dvije ustanove smatraju da je najveća prepreka administrativnog/institucionalnog karaktera, a četiri ustanove 11,4%, smatraju da najveća prepreka nisu niti administrativnog/institucionalnog karaktera, niti su finansijska sredstva, niti nedostatak osoblja, nego nešto drugo.

Trinaesto pitanje odnosi na to da li baštinske/kulturne ustanove smatraju da je saradnjom između arhiva, biblioteka i muzeja puno lakše riješiti zajedničke probleme i izbjeći nepotrebna udvostručavanja napora.

Prema Vašem mišljenju, da li je saradnjom između arhiva, biblioteka i muzeja puno lakše riješiti zajedničke probleme i izbjeći nepotrebna udvostručavanja napora?

35 odgovora

Grafički prikaz br. 9

Ovo pitanje je od izuzetne važnosti za budućnost saradnje arhiva, biblioteka i muzeja. Svih 35 ustanova se slažu da je saradnjom arhiva, biblioteka i muzeja puno lakše riješiti zajedničke probleme i izbjeći nepotrebna udvostručavanja napora.

Četrnaesto pitanje, ujedno i posljednje pitanje iz anketnog upitnika odnosilo se na mišljenje arhivskih, bibliotečkih i muzejskih ustanova o budućnosti njihove međusobne saradnje. Odgovori su uglavnom slični, ustanove se nadaju boljoj saradnji u budućnosti, jer smatraju da je ona prijeko potrebna, naročito u digitalnom dobu. Odgovori na četrnaesto pitanje koje su ustanove ponudile u anketnom upitniku biće predstavljeni u tabeli u nastavku rada.

Naziv baštinske/kulturne ustanove	Kakvo je Vaše mišljenje o budućnosti saradnje arhiva, biblioteka i muzeja?
JU Gradska biblioteka Travnik	<i>Saradnja nije riješena institucionalno i proceduralno te zavisi od volje pojedinca. Ukoliko se to riješi budućnost je vrlo izvjesna.</i>
Arhiv Hercegovačko-neretvanskog	<i>Ne može se postići željeni nivo saradnje, jer je svaki arhiv, pa i muzeji i biblioteke u svojoj pravnoj i organizacijskoj strukturi kao i teritorijalnoj nadležnosti nezavistan. To je poželjno, ali je</i>

kantona	<i>smetnja svakog napretka, obzirom da nema vertikale u davanju i spuštanju informacija i kvaliteti istih.</i>
JU Historijski arhiv Sarajevo	<i>Potrebno je uložiti više napora u ostvarivanju konkretnih projekata (dugoročnih) na nivou institucija. Potrebno je zajednički istupati prema trećim zainteresiranim licima u planiraju i provođenju konkretnih projekata.</i>
JU Gradska biblioteka Kakanj	<i>Saradnja u budućnosti je neophodna radi lakšeg ostvarivanja zajedničke misije i neophodno je uspostaviti mostove saradnje, jer radimo na istom polju – kultura.</i>
Arhiv Federacije	<i>Samo zajedničkim trudom, radom i zalaganjem arhivista, bibliotekara i muzeologa moguće je gotovo u potpunosti izvršiti zaštitu kompletne kulturne baštine naše države.</i>
JU Javna biblioteka Zavidovići	<i>U budućnosti će ove institucije morati surađivati bolje kako se BiH bude približavala ulasku u Europsku uniju.</i>
Kantonalni arhiv Travnik	<i>Nadamo se poboljšanju saradnje u budućnosti na svim nivoima.</i>
Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla	<i>Osim saradnje kroz zajedničke projekte digitalizacije građe i realizacije digitalnih informacijskih usluga navedene institucije će nastaviti saradnju i na promovisanju kulturnog i historijskog naslijeđa BiH kroz različite vidove promotivnih sadržaja kao i drugih organiziranih vidova saradnje.</i>
Muzej Sarajeva	<i>S obzirom na društvo u cjelini u kojem se nalazimo, neizvjesno.</i>
Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića	<i>U bh. kontekstu potrebno je ulagati još puno napora i rada u saradnju, eliminisati osjećaje konkurencije među institucijama gdje ona realno ne postoji, ojačati saradnju radi vođenja aktivnosti i projekata koje pripadaju arhivima, muzejima i bibliotekama a koje preuzimaju ne-baštinske institucije ojačati</i>

	<i>saradnju radi apliciranja na europske projekt S obzirom na tešku finansijsku situaciju i hronični nedostatak osoblja u gotovo svim baštinskim institucijama, saradnja u budućnosti je moguća tek nakon savladavanja i prevazilaženja osnovnih potreba svake pojedinačne institucije.</i>
Gradska knjižnica Vitez	<i>Suradnja je jako bitna, razmjenom znanja i iskustava pojednostavljujemo si svakodnevnu problematiku bibliotečkog poslovanja, dolazimo do novih, boljih rješenja, saznajemo za uspješnije poslovanje, značajne informacije i zajedničkim djelovanjem možemo imati veći utjecaj na nadležne institucije i njihove odluke.</i>
JU Opća biblioteka Žepče	<i>Sve je stihijski, nema ni plana, ni programa.</i>
Narodna knjižnica Grude	<i>U budućnosti arhivi, muzeji i knjižnice trebaju surađivati kako bi očuvali, obrađivali, prezentirali kulturnu baštinu, tradicijske vrijednosti, običaje, ljubav prema svemu što je lijepo i plemenito.</i>
JU Spomen-biblioteka „Skender Kulenović“	<i>Dosadašnje vidove saradnje njegovati, a buduće što je moguće više razvijati.</i>
JU Biblioteka Sarajeva	<i>U budućnosti je potrebno napraviti (i primjenjivati) Memorandum o saradnji s precizno navedenim prioritetima.</i>
Biblioteka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine	<i>Iako napreduje sporo, svaka država treba težiti takvoj saradnji.</i>
JU „Gradski muzeji“ Sarajevo	<i>Saradnja između navedenih institucija nije dovoljno jasna i u potpunosti precizirana, ali sigurno da svi zajedno trebamo raditi</i>

	<i>na tome kako bi postigli što veći uspjeh. Razmjena iskustava i zajednički rad mogu dati velike rezultate. Smatramo da je razvojem tehnologija puno lakše doći do željenog cilja, te da se na tome treba intenzivno raditi.</i>
JU Muzej Tešanj	<i>S radnom snagom (stručnim osobljem) koja je stručna, ambiciozna, istraživačkog duha, želi pomoći i da pristupa poslu ne razmišljajući o bilo kakvoj konkurentnosti ostvarili bi idealnu međusobnu saradnju.</i>
JU Opća biblioteka Tešanj	<i>Smatramo da će se u budućnosti morati surađivati ukoliko želimo kvalitetan rad svih navedenih ustanova.</i>
JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica	<i>Umrežavanje ovih baštinskih ustanova u budućnosti će biti prijeko potrebno, naročito a polju digitalizacije i popularizacije njihovog djelovanja. Jedino zajedničkim naporima će uspješno sačuvati svoju misiju u svijetu koji sve više traži zabavu i atrakciju, a sve manje znanje.</i>
Narodna biblioteka Mostar	<i>Smatramo da je saradnja arhiva, muzeja i biblioteka od velike važnosti i nadamo se da će saradnja s istim biti što bolja, i da ćemo nastaviti raditi nove projekte te ići u nove pobjede zajedničkim sagama</i>
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	<i>Saradnja arhiva, biblioteka i muzeja je neophodna naročito u vremenu pandemije kada se u skladu s trenutnim okolnostima rad sve više obavlja online. Velika prednost ovakvog načina saradnje je umrežavanje sa sličnim institucijama u Evropi ostatku svijeta čime je omogućena bolja i veća dostupnost građe istraživačima i svim zaljubljenicima u kulturu što ujedno doprinosi boljoj promociji institucijama koje i treba da djeluju kao „naučne i kulturne ustanove otvorenih vrata“.</i>
Gradska knjižnica	<i>Budućnost suradnje vidimo u realizacij zajedničkih projekata i</i>

Busovača	<i>digitalizaciji građe.</i>
JU Narodna biblioteka Doboj	<i>Saradnja ABM u budućnost se može poboljšati češćim poslovnim kontaktima rukovodilaca i većom motivisanošću za saradnju zaposlenih stručnih radnika.</i>
Gradska biblioteka Kalesija	<i>U budućnosti saradnju treba pospješiti, odnosno podići na znatno veći nivo.</i>
JU Opća knjižnica Usora	-
Opća biblioteka Vareš	<i>U budućnosti ove ustanove trebaju surađivati radi unapređenja usluga.</i>
Biblioteka Narodnog univerziteta u Konjicu	<i>U budućnosti bi trebala biti bolja saradnja.</i>
Franjevački muzej i galerija Gorica - Livno	<i>U proširivanju mrežne suradnje i sustavno razvijanje iste na svim razinama vlasti; u popularizaciji navedenih ustanova među mlađom populacijom; u dostupnosti informacija putem digitalizacije; u podizanje svijesti važnosti i značaju prenošenja informacija među kulturnim ustanovama putem, izložbi simpozija, znanstvenih skupova, kulturnih zbivanja te u očuvanju materijalnoga i nematerijalnoga kulturnog blaga Bosne i Hercegovne.</i>
Orientalni institut	<i>U BiH je to u početnoj fazi za razliku od drugih država. Kod nas ne postoji centralna institucija za osmišljavanje takve vrste aktivnosti. Zbog različitog sastava i pravnog statusa kulturnih institucija najbolje bi bilo da koordinator bude Akademija nauka umjetnosti BiH, kao što je to nekad bilo u 20. stoljeću. Ministarstvo kulture (FBiH) treba odrediti zajedničku politiku</i>

	<i>prema trećim stranama koje imaju različite interese u pogledu korištenja rukopisne i arhivske građe – postoji model u EU koji treba samo primijeniti. MCP BiH – Sektor za nauku i kulturu ima urađenu i Strategiju kulturnog razvoja kako bi institucije koje prijavljuju projekte saradnje između arhiva i biblioteka imale značajne šanse za dobijanje finansijskih sredstava od značaja za razvoj kulture u BiH na konkursima koje svake godine namjenski raspisuje MCP BiH. Ako se stvari saradnje promatraju kroz Strategiju, onda je jednostavnije uvezati procese na različitim nivoima odgovornosti.</i>
Arhiv Republike Srpske – odjel u Doboju	<i>Pozitivno.</i>
Gradska biblioteka Zenica	<i>Pošto se dosadašnja saradnja biblioteka, arhiva i muzeja uglavnom svodi na saradnju u okviru različite vrste projekata, nužno je da se u okviru institucija ova vrsta saradnje unaprijedi i da se na određen, jasno definiran i ranije osmišljen način umreže ove institucije, jer imaju dosta bliskih interesovanja.</i>
JU Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać	<i>Potrebna je veća međusobna saradnja institucija na svim nivoima.</i>
Arhiv Bosne i Hercegovine	<i>Arhivi, biblioteke i muzeji su usko povezani i neminovna je međusobna saradnja. Do zastoja iste dolazi zbog nedostatka finansijskih sredstava i nedostatka stručnog osoblja, a sam pojam ovih zajednica protjeran je na marginu javnog diskursa.</i>
JU Arhiv Tuzlanskog kantona	<i>Saradnja mora biti podignuta na viši nivo i u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Projekti zajedničke saradnje su vrlo bitni je odražavaju sistemski pristup realizaciji planiranih aktivnosti.</i>

Tabelarni prikaz br. 1

7.6. Diskusija

U ovom radu analizirana je saradnja između 35 arhivskih, muzejskih i bibliotečkih ustanova Bosne i Hercegovine, a istraživanjem se došlo do bitnih saznanja o saradnji između njih. Na početku, prvim pitanjem utvrđen je naziv baštinske/kulturne ustanove, nakon čega su analizirani prikupljeni podaci i informacije. Analiza rezultata drugog pitanja pokazala je zapravo da je baštinskim/kulturnim ustanovama važna saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja, što je doista značajan podatak. Prvenstveno, najbitnije je da se spozna važnost saradnje, kako bi se kasnije tome u budućnosti pridonijela značajna pažnja. Analizom rezultata trećeg pitanja utvrđeno da su sve ispitane baštinske ustanove imale ostvaren neki oblik saradnje s određenim arhivskim, bibliotečkim i/ili muzejskim ustanovama. Četvrtim pitanjem ustanovljeno je da je saradnja najčešća s bibliotečkim ustanovama, što je donekle sasvim očekivano, naime brojčano je najviše bibliotečkih ustanova u Bosni i Hercegovini, a isto tako najviše ispitanih u anketnom upitniku bile su bibliotečke ustanove. Najrijeđa saradnja uspostavljena je s arhivskim ustanovama, jer je zapravo ovakvih ustanova i najmanje u BiH u odnosu na biblioteke i muzeje, a skoro polovina (45,7%) od ispitanih ustanova saradivala je sa sve tri baštinske ustanove. Petim pitanjem utvrdili smo s kojim ustanovama su saradivale, a značajno iz tog pitanja izvukli smo da su sve baštinske ustanove (arhivi, biblioteke i muzeji) saradnju ostvarili najmanje s jednom ustanovom baštine, a neke od njih s velikim brojem ustanova kako u Bosni i Hercegovini, tako i u inostranstvu. Šesto pitanje dalo je odgovor da najveći broj arhiva, biblioteka i muzeja ne saraduju radi digitalizacije i realizacije digitalnih informacijskih usluga, nego neke od najčešćih razloga saradnje navode: razmjenu iskustava i informacija, međubibliotečku pozajmicu, zaštitu i promociju kulturnog naslijeđa, promociju knjiga i nabavku objavljenih radova, istraživanje i međusobnu razmjenu izložbi, organizaciju gostujućih izložbi, itd. Pitanjem koje se odnosilo na nivoe saradnje utvrđeno je da se saradnja najčešće odvijala na kantonalnom nivou, zatim na državnom nivou, regionalnom nivou i najmanji broj ustanova saradnju je ostvarivalo na međunarodnom nivou. Više od polovine baštinskih institucija (66,9%) nisu članice nekih od saradničkih konzorcija. Arhivske ustanove najčešće su članice ICA-e, ICARUS-a, Udruženja arhivskih radika BiH i BAM-a. Muzejske ustanove najčešće su članice Balkanske mreže muzeja, a bibliotečke BAM-a i Društva bibliotekara FBiH. Analizom rezultata jedanaestog pitanja utvrđeno je zadovoljstvo baštinskih

ustanova dosadašnjim ostvarenim saradnjama s arhivima, bibliotekama i/ili muzejima. Više od polovine ispitanih (77,1%) odgovorilo je da su zadovoljni saradnjama koje su ostvarili s ovim ustanovama. Dvanaestim pitanjem došlo se do zaključka gdje se gotovo polovina (48,6%) ispitanika slaže da su zapravo finansijska sredstva najveća prepreka koja se javlja prilikom realizacije saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja. Nakon finansijskih sredstava, tu je nedostatak osoblja, pa tek onda administrativne/institucionalne prepreke. Kada je u pitanju preposljednje, trinaesto pitanje sve ustanove složile su se da se saradnjom između arhiva, biblioteka i muzeja puno lakše rješavaju zajednički problemi i izbjegavaju nepotrebna udvostručavanja. Ovakav odgovor je zaista i očekivan, smatram da su svi vrlo dobro svjesni da se upravo razmjenom informacija i iskustava, razgovorom mogu dosta lakše riješiti prepreke i problemi s kojima se susreću sve tri ustanove baštine, jer one doista imaju dosta bliskih interesovanja i uvijek jedna drugoj mogu priskočiti u pomoć kada god je to potrebno. Posljednje pitanje koje se odnosilo na mišljenje o budućnosti saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja. Uglavnom, ustanove se slažu da postoji mnogo problema i prepreka s kojima se susreću kada je u pitanju njihova saradnja. U budućnosti ove ustanove saradnjom, odnosno zajedničkim trudom, radom i zalaganjem mogu prevazići sve probleme i izbjeći prepreke koje im staju na put. Arhivi, biblioteke i muzeji u budućnosti moraju graditi mostove koji će ih spajati, jer će jedino na taj način uspjeti u potpunosti izvršiti zaštitu kompletne kulturne baštine naše države.

ZAKLJUČAK

Kada bismo se vratili u stari i srednji vijek vidjeli bismo da su arhivi, biblioteke i muzeji u ta doba bili ustanova koja se nalazila pod jednim krovom. Kroz prošlost arhivi, biblioteke i muzeji su se vrlo često približavali i razilazili, iako su periodi konvergencije u prošlosti bili češći od divergencije postoje i faze kada se ove tri institucije razilaze, a to je 19. st. institucionalno utemeljenje i podjela građe na arhivsku, bibliotečku i muzejsku građu razdvaja ove tri baštinske ustanove. Razvojem nauke i kulture došlo je da se ove tri baštinske ustanove formiraju kao posebne institucije, koje će pohranjivati različitu vrstu građe, ali s istim ključnim zadatkom, da očuvaju kulturnu baštinu. One, dakako, imaju slične probleme, stoga neovisno o različitostima između njih, saradnja ne bi trebala izostati, jer će upravo njome lakše i uspješnije izboriti s problemima i poteškoćama s kojima se susreću.

U istraživačkom dijelu rada u kojem smo ispitali 35 baštinskih ustanova iz BiH o saradnji između arhiva, biblioteka i muzeja postavili smo tri hipoteze. Prva hipoteza „arhivi, biblioteke i muzeji u Bosni i Hercegovini smatraju da su saradnički projekti između arhiva, biblioteka i muzeja od izuzetne važnosti“ je potvrđena. Naime, analizom rezultata ankete sve ustanove (35) koje su učestovale u anketnom upitniku potvrdile su da je važna saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja. Glavni problemi s kojima se susreću ove tri baštinske ustanove u mnogim slučajevima su identični stoga oni smatraju da je važno izgraditi međusobne partnerske odnose kako bi uspješnije došli do željenog cilja. Druga hipoteza koja glasi „arhivi, biblioteke i muzeji u Bosni i Hercegovini najčešće saraduju sa bibliotečkim ustanovama“ je također potvrđena. S obzirom da su u našoj državi bibliotečke ustanove brojnije od arhivskih i muzejskih ustanova, bilo je očekivano da je saradnja s njima i najčešća, osim biblioteka, veliki broj arhiva i muzeja saraduju s bibliotečkim ustanovama što je potvrdio anketni upitnik, 91,4%, odnosno 32 od 35 ispitanih ustanova saradnju je ostvarilo s bibliotekama, dok je s arhivima i muzejima saradnja nešto rijedja u odnosu na biblioteke. Treća hipoteza, ujedno i posljednja hipoteza ovog istraživanja glasila je „najveća prepreka pri saradnji između arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini su finansijska sredstva“ na kraju i potvrđena. Naime, analizom rezultata anketnog upitnika potvrdili smo hipotezu s 48,6% odgovora da su zapravo finansijska sredstva najveća prepreka koja stoji između saradnje arhiva, biblioteka i muzeja. Ostatak procenata podijelio se na nedostatak osoblja, administrativne/institucionalne prepreke i drugo. S obzirom na tešku finansijsku situaciju i

nedostatak osoblja u svim baštinskim institucijama saradnja u budućnosti je doista neizvjesna, jer se prvenstveno moraju riješiti problemi, savladati prepreke osnovnih potreba svake pojedinačne institucije. Nakon prevazilaženja osnovnih prepreka pažnju treba usmjeriti ka saradnji ovih ustanova, jer će u budućnosti biti prijeko potrebna naročito kada je u pitanju digitalizacija građe. Digitalizacijske projekte možemo svrstati u jedan od najskupljih projekata današnjice koji bez dobre finansijske podrške arhivi, biblioteke i muzeji ne mogu sebi priuštiti, uglavnom takvi projekti se uspješno provode saradnjom i zajedničkim ulaganjem. Dobrom finansijskom podrškom baštinske ustanove bi težile ka ostvarivanju svojih ciljeva, a ta podrška u našoj zemlji itekako izostaje. Potrebno je ulagati još puno napora i rada u saradnju radi vođenja različitih aktivnosti projekata kojima se može poboljšati razvoj kulturne zajednice. Pored tri hipoteze koje smo potvrdili, na osnovu dobivenih rezultata zaključujemo i sljedeće:

- svih 35 baštinskih ustanova uspostavilo je saradnju s minimalno jednom arhivskom, bibliotečkom ili muzejskom ustanovom;
- baštinske ustanove češće sarađuju radi digitalizacije građe, nego radi realizacije digitalnih informacijskih usluga;
- najviše ustanova sarađivalo je na kantonalnom nivou;
- više od polovine baštinskih ustanova nisu članice nekog od saradničkih konzorcija;
- baštinske/kulturne ustanove uglavnom su zadovoljne dosadašnjim oblicima saradnje koje su uspostavljale s arhivima bibliotekama i muzejima;
- baštinske/kulturne ustanove smatraju da se saradnjom između arhiva, biblioteka i muzeja lakše rješavaju zajednički problemi i izbjegavaju nepotrebna udvostručavanja.

Na kraju možemo zaključiti da saradnja i modeli saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja u Bosni i Hercegovini još uvijek nisu dovoljno institucionalno utemeljeni i precizirani te da sve ustanove uglavnom sarađuju u skladu s vlastitim mogućnostima. Dakle, i pored pojedinačnih napora i vrijednih rezultata, još uvijek nije ustanovljena namjenska strategija koja bi pružila pomoć i putokaz za ustanove, kako bi uspješno provele saradnju.

LITERATURA

ARHIVI, KNJIŽNICE, MUZEJI: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / uredile Mirna Willer... [et al.] Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998.

Bilten Gazi Husrev-begove biblioteke. Gazi Husrev-begova biblioteka. Broj 3/Godina III/Sarajevo, 2017. Dostupno na: https://ghb.ba/wp-content/uploads/2018/01/BILTEN_GHB_2017.pdf

BORGMAN, C.L., *Od Gutenvergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu*. Zadar: Lokve, Naklada Benja, 2002.

BOWEN, J. *The Brooklyn Visual Heritage Website: Brooklyn's Museums and Libraries Collaborate for Project CHART.*, 2014. Dostupno na: https://www.academia.edu/6802424/The_Brooklyn_Visual_Heritage_Website_Brooklyns_Museums_and_Libraries_Collaborate_for_Project_CHART?email_work_card=abstract-read-more

CHRISTOPHER, W., MANJARRET, C.A. Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together.. The Urban Institute and Urban Libraries Council. 2004. Dostupno na: <https://www.urban.org/research/publication/partnerships-free-choice-learning>

DUPONT, C. *Libraries, Archives, and Museums in the Twenty-First Century: Intersecting Missions, Converging Futures?* Dostupno na: <https://docplayer.net/42243712-Libraries-archives-and-museums-in-the-twenty-first-century-intersecting-missions-converging-futures.html>

FLETAR TANACKOVIĆ, S. – APARAC-JELUŠIĆ, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja: pregledni znanstveni rad*. Libellarium, vol. 3, br. 2, 2010, str. 183-206. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77793>

HADŽIKADUNIĆ, E., *Biblioteke i muzeji budućnosti*. Časopis BAM, 2010. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=109504>

HEDSTROM, M. – KING, J.L., *On the LAM: Library, archive, and museum collections in the creation and maintenance of knowledge communities*. In Mapping innovation: Six depth studies. Organization for Economic Co-operation and Development. Retrieved, 2004. Dostupno na: <https://www.oecd.org/education/innovation-education/32126054.pdf>

HESSEL, A. *Povijest knjižnica: pregled od njihovih početaka do današnjih dana*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1977.

HORVAT, A., *Zajedničko i posebno stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa*, Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Horvat-Obrazovanje%20bibliotekara,%20arhivista%20i%20muzeologa.htm>

JIN, Y. – HUANG, M. – LIN, H. – GUO, J. *Study of Collaboration Mechanism of the Virtual Reference Service*. // *The Electronic Library*. Vol. 25, br. 6., 2007., 733-740.

KARUN, B. *Kulturna baština – zajednički imenitelj biblioteka, arhiva i muzeja*. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/163/164>

KASON, L. *Biblioteke starog sveta*. Beograd: Clio, 2004.

KLARIN, S., *Pristup digitalnoj građi*. // Časopis Edupoint: broj 31, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica., 2005., 13. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/6523/1/edupoint_31_klarín.pdf

KODRIĆ, L. *Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa*. Sarajevo: Bosniaca, 2019. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/459/468>

KODRIĆ, L. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja pri realizaciji digitalnih informacijskih usluga*. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/radenci2011/42_kodric_2011.pdf

KODRIĆ, L. *Digitalne informacijske usluge u baštinskim ustanovama*. Sarajevo: Biblioteka Sarajeva, 2010.

KOŠČEVIĆ, Ž. *Muzej u prošlosti i sadašnjosti*. *Muzeologija*, vol. , br. 21, 1977, 13-74. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/97336>

KOŽAR, A. – BALTA, I. *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona; Društvo kritičara, 2004.

LEKA, A. *Muzeji, zbirke i galerije u Bosni i Hercegovini. II dopunjeno izdanje*. ICOM (International council of museums, 2017. Dostupno na: [https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sarajevo,%20Udruzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20\(II%20dopunjeno%20izdanje\).pdf](https://www.icombih.org/site/files/Alma%20Leka.%20Muzeji,%20zbirke%20i%20galerije%20u%20BiH.%20Sarajevo,%20Udruzenje%20ICOM-Nacionalni%20komitet%20BiH,%202017.%20(II%20dopunjeno%20izdanje).pdf)

LIONEL, C. *Biblioteke starog svijeta*. Beograd: Clio, 2004.

MARCUM, D. *Archives, Libraries, Museums: coming back together?* *Information & Culture*, Vol. 49, No. 1, 2014. Dostupno na:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=09677dbf-10ae-4397-bad0-a4eb541bcb0e%40sessionmgr4007>

MAROEVIĆ, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske znanosti, 1993.

MIHALIĆ, V. *Muzeji i arhivi – razlike, sličnosti i suradnja na primjeru donacija umjetničkih zbirki gradu Zagrebu*. *Informatica museologica*, vol. 32, br. 1-2, 2001, str. 108-111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140648>

MIKLOŠEVIĆ, Ž. *Muzeji i njihov odnos spram prošlosti*. *Povijest u nastavi*. god. VIII, br. 2 (16) / str. 201-350. Zagreb, 2010. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82544>

NIKOLIĆ, A. *Koncept muzeji-biblioteke-arhivi u funkciji visokog obrazovanja*. Beograd: Centralni institut za konzervaciju, 2015. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Aleksandra-Nikolic/2/publication/309736636_KONCEPT_MUZEJI-BIBLIOTEKE_ARHIVI_U_FUNKCIJI_VISOKOG_OBRAZOVANJA/links/5820f1e508ae40da2cb528fb/KONCEPT-MUZEJI-BIBLIOTEKE-ARHIVI-U-FUNKCIJI-VISOKOG-OBRAZOVANJA.pdf

OVČINA, I. *Pisana riječ i biblioteke u Bosni i Hercegovini do XX stoljeća: pregledni rad*. *Bosniaca*, 24 (24), 82-87. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/231093>

PARSON, K. *ABM-centrum – coordinating office for archives, libraries and museums in Stockholm*. Dostupno na: http://cidoc.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/6/2018/12/Parson_Kate.pdf

POPOVIĆ, J. P. *Pravna zaštita kulturnih dobara sa posebnim osvrtom na arhivsku građu koja se nalazi u muzejima i bibliotekama, njeno korišćenje i normativno razgraničenje nadležnosti muzeja, arhiva i biblioteka*. 2012. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/24_Popovic_2012.pdf

SAVIĆ, A. *Biblioteke, muzeji, arhivi i pres kliping servisi: Čuvari kulturne baštine ili informacioni servisi*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=47604>

SCHELLENBERG, T.R. *The management of archives*. New York – London: Columbia University Press, 1965.

SHAHED, M. *History & Re-convergence of Galleries, Libraries, Archives, Museums (GLAM) - A systematic literature review*. Queensland University of Technology. Dostupno na: https://www.academia.edu/8344798/History_and_Re-convergence_of_Galleries_Libraries_Archives_Museums_GLAM_-_A_systematic_literature_review

SOTIROV – ĐUKIĆ, V. *Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja*. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943305/Evropske_smjernice_i_praksa_u_digitalizaciji_lokalne_kulturne_ba%C5%A1tine_arhiva_biblioteka_i_muzeja

SOTIROV-ĐUKIĆ, V. *Europeana. Digitalna biblioteka kulturne baštine Evrope*. Dostupno na: https://www.academia.edu/12943210/EUROPEANA._Digitalna_biblioteka_kulturne_ba%C5%A1tine_Evrope

STANČIĆ, H. *Očuvanje elektroničkih informacijskih objekata: arhivi, knjižnice, muzeji - zajednička koncepcija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/244785>

STIPČEVIĆ, A. *Povijest knjige. Drugo prošireno dopunjeno izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2006.

STULLI B. *Arhivistika i arhivska služba: studije i prilozi*. Zagreb, Hrvatski državni arhiv: 1997. Dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/11370>

TADIĆ, K. *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>

TOMINAC, D. *Prikupljanje, obrada i vođenje sekundarne dokumentacije u muzeju Slavonije na primjeru projekta "Skriveno blago europskoga plemstva – valpovački vlastelini Prandau i Normann"*. Osječki zbornik, Vol. 36, br. XX, 109-120., 2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/257873>

WALKER, C. – A. MANJARREZ, C.A. *Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together*. The Urban Institute and Urban Libraries Council. 2004. 22 May 2008 http://www.urban.org/UploadedPDF/410661_partnerships_for_free_choice_learning.pdf

YARROW, A., CLUB, B., DRAPER, J.L. *Javne knjižnice, arhivi i muzeji: trendovi u zajedničkom djelovanju I suradnji*. IFLA– Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova. 2008., Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108-hr.pdf>

ZORICH, D., WAIBLE, G., & ERWAY, R. *Beyond the silos of the LAMs: Collaborating among libraries. Archives and museums.*, 2008. Dostupno na: <http://www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf>

INTERNETSKI IZVORI

Adresar biblioteka. Fondacija za bibliotečku djelatnost Sarajevo. Dostupno na: http://www.fondacijabiblioteka.ba/web/images/dokumenti/2016/ADRESAR_BIBLIOTEKA.pdf

Arhiv Federacije BiH. Dostupno na: <http://www.arhivbih.gov.ba/>

Athena plus. Access to cultural heritage networks for Europeana. Dostupno na: <https://www.athenaplus.eu/>

BAM: Asocijacija informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa. Dostupno na: <http://www.bam.ba/>

Bibliotheca Alexandrina. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/Default>

Brooklyn Visual Heritage. Project CHART. Dostupno na: <http://www.brooklynvisualheritage.org/home/index.html>

Digitalizacija ideja. Dostupno na: <https://digitizing-ideas.org/hr/blog>

Europeana. Dostupno na: <https://www.europeana.eu/hr>

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu. Dostupno na: <https://ghb.ba/>

Historijski arhiv Sarajevo. Dostupno na: <http://www.arhivsa.ba/wordpress/>

Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/>

Hrvatska kulturna baština. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/>

International council of museums (ICOM). Dostupno na: <https://icom.museum/en/>

Institute of Museum and Library services (IMLS). Dostupno na: <https://www.imls.gov/>

KAMRA. Dostupno na: <https://www.kamra.si/>

Museums, Archives, and Libraries: Estranged Siblings. Dostupno na: <http://freepages.rootsweb.com/~gilliamgibbs/genealogy/writings/musarchlib.html>

NOKS: A Searchable Cultural and Historical Database from Denmark: An ALM Project (Archive-Library-Museum) Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/07419050510593353/full/html>

Statut Asocijacije informacijskih stručnjaka – bibliotekara, arhivista i muzeologa, 2008. Dostupno na: <http://www.bam.ba/images/stories/dokumenti/statut%20integralni%202008.pdf>

Univerzitet u Sarajevu. Dostupno na: <https://www.unsa.ba/>

World Digital Library. Dostupno na: <https://www.wdl.org/en/>

Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine. Službene novine Federacije BiH, br. 45/02., str. 1. Dostupno na: <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-arhivskoj-gradji-FBiH.pdf>

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti. Izvorno Službeni list Republike Bosne i Hercegovine br. 37/95. Dostupno na: <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>

Zakon o muzejskoj djelatnosti. Službene novine Kantona Sarajevo, br. 13/2017. Dostupno na: <https://www.paragraf.ba/propisi/kantona-sarajevo/zakon-o-muzejskoj-djelatnosti.html>

PRILOG

ANKETNI UPITNIK O SARADNJI ARHIVA, BIBLIOTEKA I MUZEJA

1. Naziv Vaše baštinske/kulturne ustanove?

2. Prema Vašem mišljenju, da li je važna saradnja između arhiva, biblioteka i muzeja? *

Da

Ne

3. Da li je Vaša ustanova saradivala/sarađuje/planira saradivati sa drugim arhivima, bibliotekama i/ili muzejima? *

Da

Ne

4. Ukoliko je Vaš prethodni odgovor “Da”, molim Vas označite s kojim od navedenih?

Arhiv

Biblioteka

Muzej

5. Molim Vas da navedete naziv/ime ustanove/a s kojima je Vaša saradivala/sarađuje/planira saradivati u budućnosti?

6. Da li je Vaša baštinska/kulturna ustanova saradivala/sarađuje/planira saradivati s drugim bibliotekama, arhivima i/ili muzejima radi: *

digitalizacije građe

realizacije digitalnih informacijskih usluga

drugo

7. Ukoliko je Vaš prethodni odgovor “drugo”, molim Vas da navedete razlog Vaše saradnje?

8. Da li se saradnja odvija/odvijala na:

- kantonalom nivou
- državnom nivou
- regionalnom nivou
- međunarodnom nivou

9. Da li je Vaša baštinska/kulturna ustanova članica nekog saradničkog konzorcija? *

- Da
- Ne

10. Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili sa "Da", molim Vas navedite naziv konzorcija?

11. Da li ste zadovoljni saradnjom/ama koje ste uspostavili do sada s arhivima, bibliotekama i/ili muzejima?

- Da
- Ne

12. Prema Vašem mišljenju, koja je najveća prepreka pri realizaciji saradnje između arhiva, biblioteka i muzeja u BiH? *

- Administrativne / institucionalne prepreke
- Finansijska sredstva
- Nedostatak osoblja
- Drugo

13. Prema Vašem mišljenju, da li je saradnjom između arhiva, biblioteka i muzeja puno lakše riješiti zajedničke probleme i izbjeći nepotrebna udvostručavanja napora? *

- Da
- Ne

14. Kakvo je Vaše mišljenje o budućnosti saradnje arhiva, biblioteka i muzeja? *
